

OSA III Alue- ja
kiinteistökartat
TAAJAMA

Jari Heiskanen & Kirsi Niukko

SISÄLLYSLUETTELO			
1.	Johdanto	3	
1.1.	Kohteiden kulttuurihistoriallinen arviointi	3	
2.	Hämeenkyrön kulttuurimaisemat	4	
	Hämeenkyrön vanha keskusta	5	
2.1.	Kohde 16.1. Kirkkomaisema	6	
2.2.	Kohde 16.2. Uskelanniemi	11	
2.3.	Kohde 16.3. Yrjö Koskisentie asutus	17	
2.4.	Kohde 17.1. Moderni keskusta	20	
2.5.	Kohde 17.2. Piikainniityntien asutus	25	
3.	Kyröskosken rakennettu kulttuuriympäristö	27	
3.1.	Alue: 18 Pappilan torpat	28	
3.1.1.	Kohde 18.1. Koski	31	
3.1.2.	Kohde 18.2. Yliniskala	33	
3.1.3.	Kohde 18.3. Ali-Niskala	35	
3.2.	Alue: 19 Tehdas ympäristöineen	38	
3.3.	Alue: 20 Yläharju	46	
3.3.1.	Kohde 20.1. Hakala	51	
3.3.2.	Kohde 20.2. Kulmala	52	
3.3.3.	Kohde 20.3. Harjunpää	53	
3.3.4.	Kohde 20.4. Harjunsivu	54	
3.3.5.	Kohde 20.5. Ylätalo	55	
3.3.6.	Kohde 20.6. Pajämäki	56	
3.3.7.	Kohde 20.7. Vuohelantien- Timinsaarentien mäkitupa-asutus	57	
3.3.8.	Kohde 20.8. Koivuranta	61	
3.3.9.	Kohde 20.9. Pelttari	63	
3.3.10.	Kohde 20.10. Rekola	64	
3.3.11.	Kohde 20.11. Rinnetien – Korpikaivontien risteys	65	
3.3.12.	Kohde 20.12. Harjutien – Kaartotien-Luhtatien Korpikaivontien risteysalue	67	
3.4.	Alue: 21 Alaharju	69	
3.4.1.	Kohde 21.1. Konela	72	
3.4.2.	Kohde 21.2. Oma I	73	
3.4.3.	Kohde 21.3. Tasanne	74	
3.5.	Alue: 22 Vanha tori ja raitti	75	
3.5.1.	Kohde 22.1. Aho	78	
3.5.2.	Kohde 22.2. Viiskulma	79	
3.5.3.	Kohde 22.3. Hietala	80	
3.5.4.	Kohde 22.4. Kainola	81	
3.6.	Alue: 23 Paukunperä	82	
3.7.	Alue: 24 Korkomäki	84	
3.7.1.	Kohde 24.1. Federleyn huvila	88	
3.7.2.	Kohde 24.2. Kivipari	89	
3.7.3.	Kohde 24.3. Puistopari	90	
3.7.4.	Kohde 24.4. Korkola	91	
3.7.5.	Kohde 24.5. Metsola	92	
3.7.6.	Kohde 24.6. Koivupuisto	93	
3.7.7.	Kohde 24.7. Jokipuisto	94	
3.7.8.	Kohde 24.8. Jokipalatsi	95	
3.7.9.	Kohde 24.9. Koskilinna	96	
3.8.	Alue: 25 Koulukadun asevelikylä	99	
3.8.1.	Kohde 25.1. Koulukadun asutustilat I Alakylä	102	
3.8.2.	Kohde 25.2. Koulukadun asutustilat 2 Keskikylä	104	
3.8.3.	Kohde 25.4. Koulukadun asutustilat 3 Yläkylä	106	
3.8.4.	Kohde 25.3. Ahjola	108	
3.9.	Alue: 26 Selvaakinmäki ja Tehtaanpuisto	110	
3.10.	Kohde 27 Valtakadun varsi	114	
3.10.1.	Kohde 27.1. Soramaa (Hällä-Pirtti)	119	
3.10.2.	Kohde 27.2. Valtakadun ja Kyrönkadun risteys	120	
3.10.3.	Kohde 27.3. Yhdys-Kyrö	122	
3.10.4.	Kohde 27.4. Savela	123	
3.10.5.	Kohde 27.5. Kirjala	124	
3.10.6.	Kohde 27.6. Pankkila	125	
3.11.	Kohde 28 Yhteiskoulu	126	
3.12.	Kohde 29.1. Huoltoasema	128	
3.13.	Kohde 29.2. Huoltoasema	129	

1. JOHDANTO

Tässä raportin toisessa osassa ovat Hämeenkyrön ja Kyröskosken taajamien inventoidut kohteet, 36 kiinteistökohtaista lomaketta sekä 15 aluekokonaisuudesta muodostuvaa kohdelomaketta.

1.2. KOHTEIDEN KULTTUURIHISTORIALLINEN ARVIOINTI

LUOKKA I erityisen merkittävät kohteet

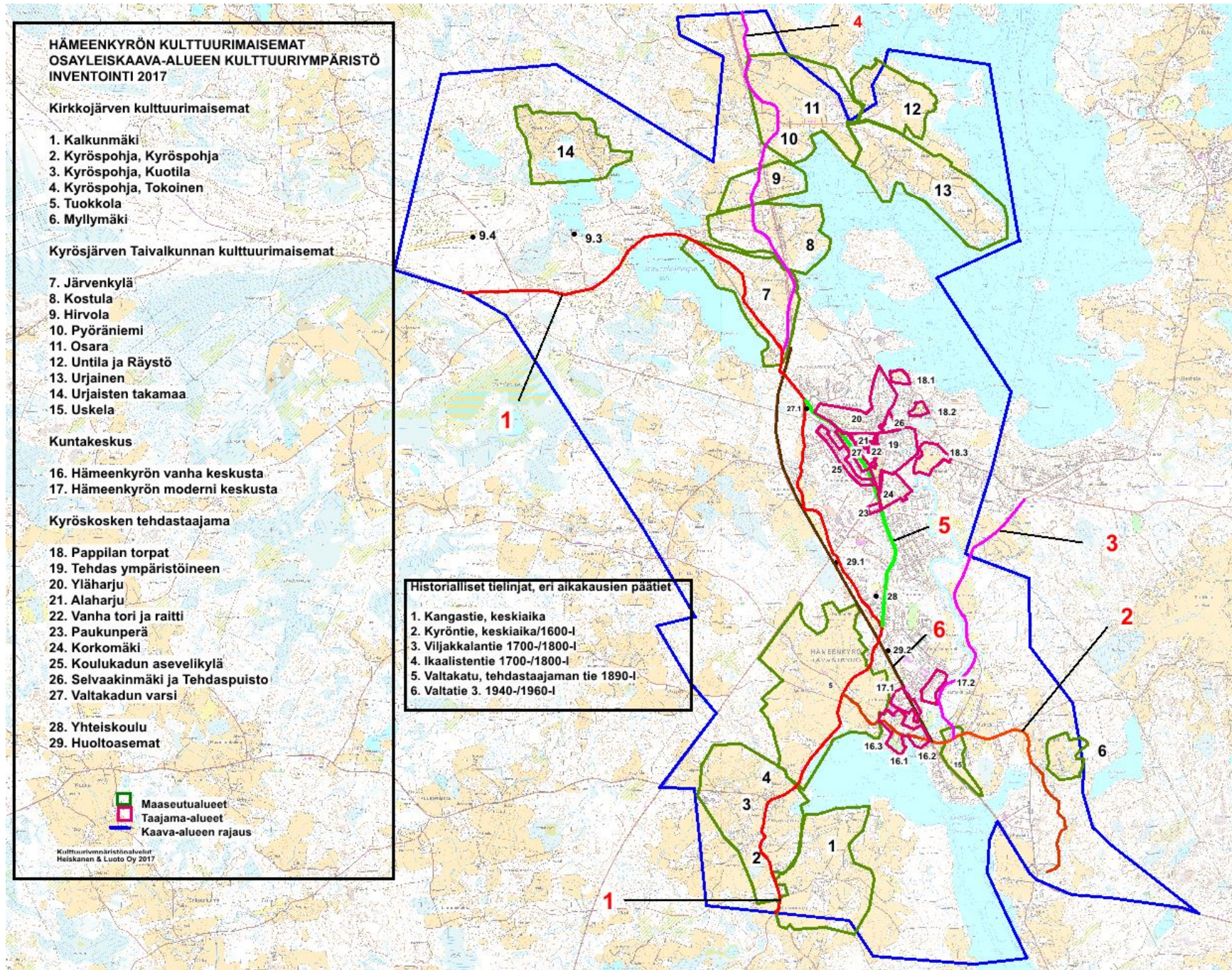
Nämä kohteet edustavat parhaalla mahdollisella tavalla taajaman asutus- ja rakennushistoriaan sekä taajamakuvallesiin ilmiöihin kytkeytyvää kulttuuriperintöä hyvin säilyneine kokonaisuuksineen. Kohteet omaavat suuren intensiteetin. Tämän luokan kohteet tulisi ehdottomasti säilyttää.

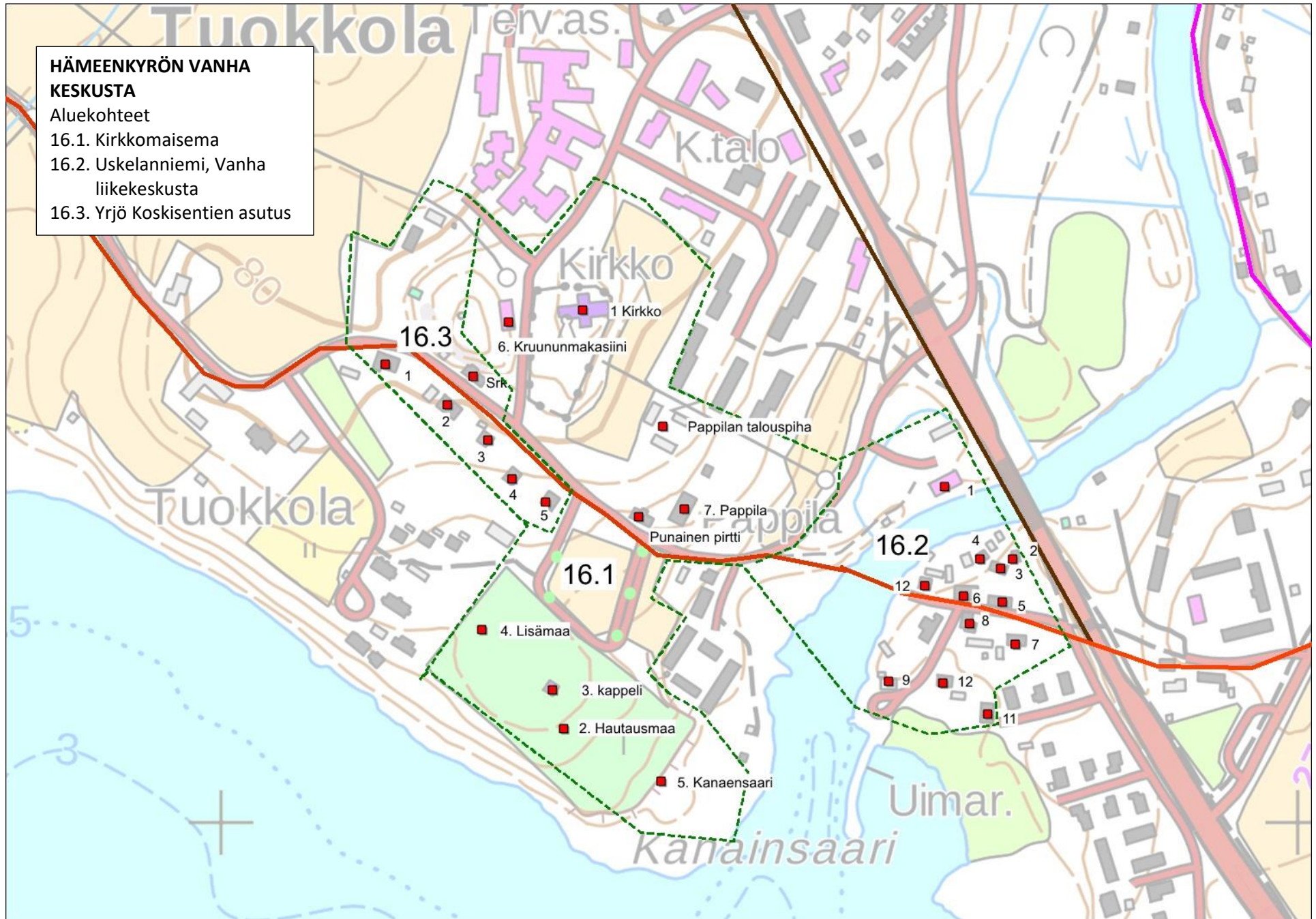
LUOKKA II merkittävät kohteet

Nämä kohteet ovat taajaman kulttuuriperintöä edustavia ja vähintään kohtalaisen hyvin säilyneitä, intensiteettiä omaavia. Nämä kohteet olisi suotavaa säilyttää.

LUOKKA III kulttuurihistorialliset arvot enemmän historiallisia tai maisemallisia

Kohteiden alkuperäinen tyyli on muuttunut ja/tai ne ovat asutus- ja rakennushistoriallisilta ja/ tai taajamakuvalle merkityksiltään vaatimattomia. Kohteet ovat osa kokonaisuutta.

KOHDE 16.6.	KIRKKOMAISEMA
Aluekokonaisuus	Pappila 108-421-1-34 kirkko, pappila, kruununmakasiini/ museo Hämeenkyrön hautausmaa 108-431-9-5, hautausmaa, kappeli Lisähautausmaa 108-431-9-11 Kanaensaari 108-431-9-63, hautausmaa

ALUETIEDOT

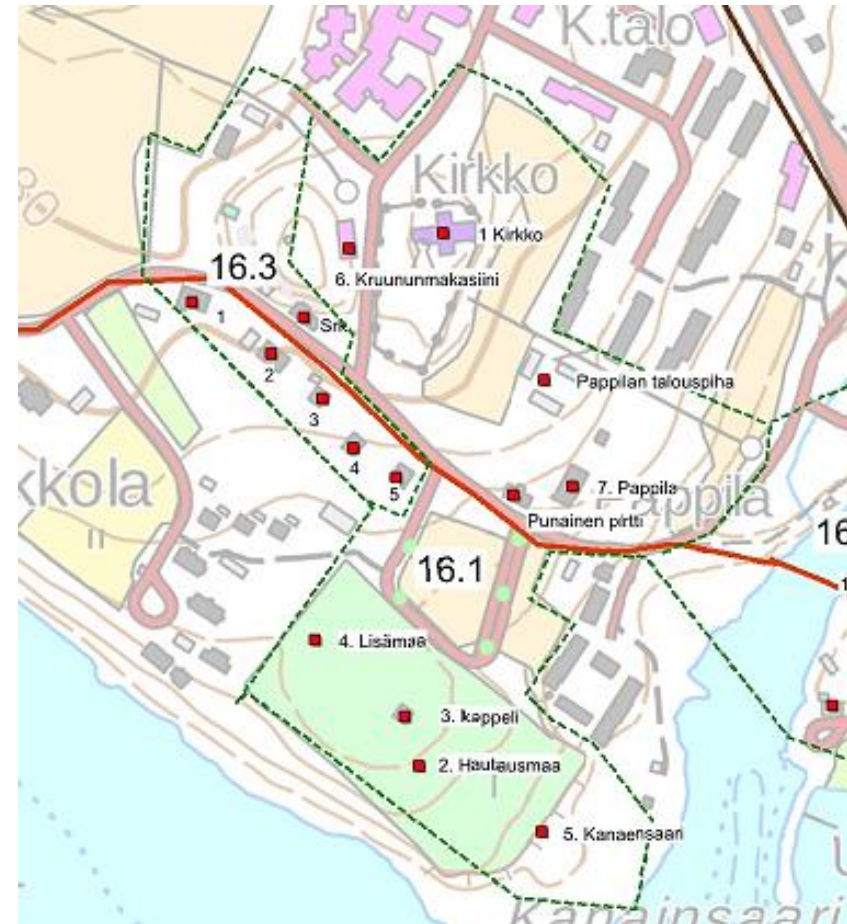
Aluetyppi	kirkkomaisema
Ominaispiirteet, ilmiöt	kirkolliseen toimintaan liittyvä kulttuuriympäristö
Säilyneisyys	kirkko 1780-1782, kruununmakasiini 1820, pappila 1849, hautausmaa 1870 ja kappeli 1895

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot kirkkohistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot taajamakuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		Hämeenkyrön kirkkomaisema kuvastaa alueen

	vuosisataisia kirkolliseen kulttuuriin liittyvän käytön jälkiä, osa Hämeenkyrön vanhan keskustan valtakunnallisesti arvokasta rakennettu kulttuuriympäristö (RKY2009)
Suosituks	Alueen ominaispiirteet ja arvot huomioiva kehittäminen, rakennustapaohjeet.

KARTTAOTE

ALUEEN KUVAUS

Hämeenkyrön kirkkomaisema rajautuu Yrjö Koskisentien eli entisen Hämeenkankaantien linjauksen, Härkikujan ja Pappilanjoen väliselle alueelle. Vanha 1640-luvulla rakennettu kirkko sijaitsi nykyisen hautausmaan alueella, kappelin läheisyydessä. Se tuhoutui pahoin isonvihan aikana, minkä lisäksi maaperä ei ollut kirkon sijainnille ihanteellinen. Monien korjaushankkeiden jälkeen päätettiin rakentaa uusi *kirkko (1)*, joka valmistui vuonna 1782 Kurjenmäelle. Vanha kirkko purettiin 1824, kirkon paikka tasoitettiin aikanaan hautausmaaksi.

Hämeenkyrön hautausmaa (2) perustettiin vuonna 1870. Hautausmaan keskivaiheilla sijaitsevalle vanhan kirkon paikan tietämille rakennettiin, uusrenessanssityylinen, koristeellinen *kappeli (3)* vuonna 1895. Kappelin kunnostus oli meneillään inventointihetkellä 2017. Vanhaan hautausmaahan on myöhemmin liitetty lisäalueina *Lisähautausmaa (4)* sekä *Kanaensaaren (5)* alue.

Pappilan kiinteistöön kuuluu kirkon lisäksi vuonna 1820 rakennettu kaksikerroksinen tiilirunkoinen, koristeellisesti muurattu *kruununmakasiini (6)*. Rakennus toimii kotiseutumuseona.

Myöhäisempireä edustava *kirkkoherran pappila (7)* valmistui vuonna 1849. Vanha vuonna 1790 rakennettu ja vuonna 1910 purettu pappila sijaitsi kirkon tavoin lähempänä rantaa Yrjö Koskisentien toisella puolella. Pappilan päärakennusta on kunnostettu eri aikoina mutta alkuperäinen empiretyyli on säilytetty. Pihapiirissä on lisäksi hirsirunkoinen, punamullattu Punainen pirtti sekä ulkorakennuksia. Pappilan pihapiiriä kehystänyt puisto on tuhottu etupihan puolelta mutta itäpuolella se on vielä jäljellä, joskin köyhtyneenä.

Viljamakasiinin (yllä) takana on mahdollinen tervahaudan pohja

Kuvat: Vasemmalla ylhäällä kappeli ja ainoa vanhasta hautausmaasta säästynyt karmi eli yksityinen sukhauta, jonka ympärille on rakennettu tiilirunkoinen rakennus vuonna 1836, alla näkymä kirkkojärvelle. Oikealla ylhäällä näkymä Yrjö Koskisentieltä hautausmaalle ja alla pappila länsipuolelta, puisto on korvattu parkkipaikalla ja aidatulla leikkipihalla.

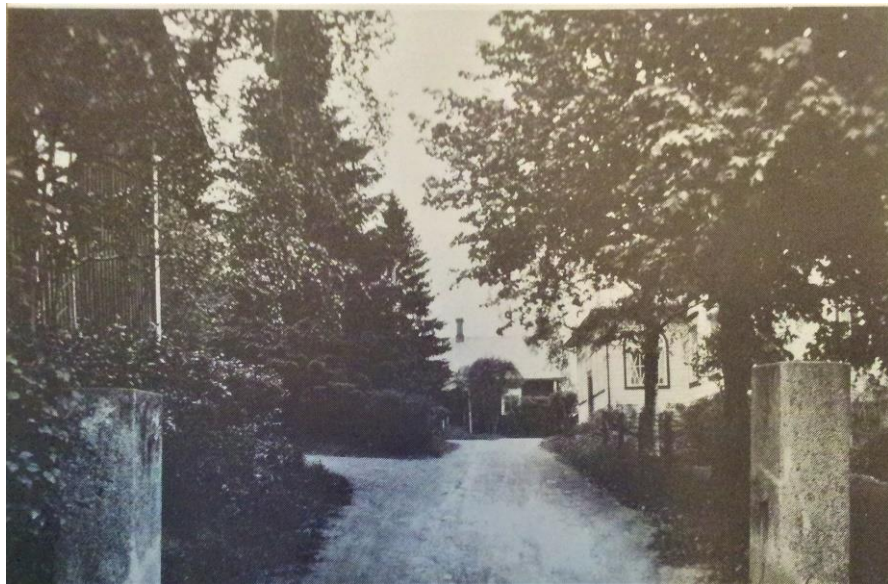

Vasemmalla ylhäällä pappilan pihasta kirkon suuntaan, alla pappila ja Punainen pirtti. Oikealla ylhäällä pappilan puutarha joen puolelta ja alla kuva kirkonkylästä ennen soti (kuva Kyröskosken perinneyhdistyksen arkisto)

KIRJALLISUUS JA LÄHTEET:

Hämeenkyrön historia II, s. 199-214

Jokinen Pentti, 1982, Hämeenkyrön kirkon 200 vuotta 1782 – 1982.
Hämeenkyrön seurakunta. Ari-Paino Saarijärvi 1982.

Yllä pappilan pihaan Yrjö Koskisentieltä johtava portti, ja alla puutarha 1930-luvulla

KOHDE 16.2.	USKELANNIEMI
Aluekokonaisuus	Vanha liikekeskusta

ALUETIEDOT

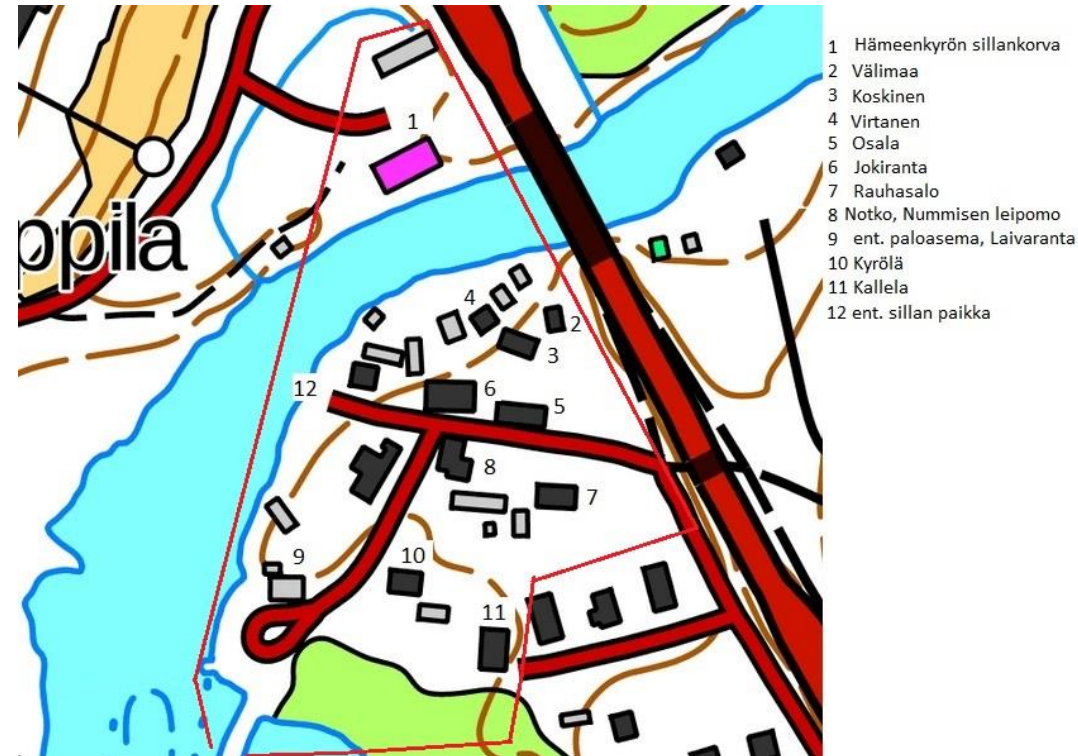
Aluetyyppi	taajama, joki- ja järvimaisema
Ominaispiirteet, ilmiöt	historiallinen liikekeskusta
Säilyneisyys	kylänraitti, Siljantie, Laivataival

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot liikehistoriallinen, sosiaalhistoriallinen, liikennehistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, rakennustaiteellinen, puistomainen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot taajamakuvalinen, näkymäyhteys joen pohjoispuolelle
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: aluerakenne, rakennuskanta
Arvojen perustelut		entisen maantien varteen muotoutuneessa vanhassa liikekeskustassa on säilynyt pätkä kaupparaitin vanhoja liikerakennuksia sekä paloasema, matkustajakoti ja posti, puistomaisuus, alue on osa Hämeenkyrön vanhan keskustan valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY2009)
Suositukset		Alueen säilyttäminen nykyisellään,

rakennustapaohjeet, uuden rakentaminen, täydennysrakentaminen harkittava huolella, uusien materiaalien ja tyylien tuominen alueelle ei ole suotavaa

KARTTAOTE

ALUEEN KUVAUS

Uskelanniemen alue on entinen Hämeenkyrön liikekeskusta, jonka läpi kulkeva maantie, nykyinen Siljantie, katkaistiin siirtämällä uusi silta vuonna 1947 uuden maantien myötä nykyiselle paikalleen. Vanha silta purettiin ja läpikulkuliikenne alueella loppui. Liiketoiminta siirtyi vähitellen uuden maantien varteen ja keskittyi

1960-luvun aikana nykyiseen paikkaansa, uuden keskustan tuntumaan, kirkon itäpuolelle. Vanhan liikekeskustan tuhoutumista pelättiin ja sen suojelutarpeista kirjoitettiin jo 1970-luvun alussa (Hämeenkyrön Sanomat 10.8.1973). Juhani Kuitusen vuonna 1997 laatima inventointi kertoo, että osa alueen vanhasta rakennuskannasta oli tuolloin uhanalaisia. Pahimmat uhkakuvat jäivät toteutumatta ja ennen vilkkaan laivaväylän varrella sijainneen vanhan liikekeskuksen aluerakenne ja keskeiset rakennuskohteet ovat suurelta osin säilyneet.

Uskelanniemen ensimmäinen rakennus oli Kanttori Kupilaisen vuonna 1884 itselleen rakennuttama asuinrakennus. Sen jälkeen alueelle rakennettiin useita asuinrakennuksia, käsityöläisten verstaiteita, leipomo ja muita liikerakennuksia sekä vuonna 1907 nuorisoseuratalo Kyrölä, ja paloasema vuonna 1949. Vanha kulkutautisairaala purettiin ilmeisesti vuoden 1970 paikkeilla ja tilalle rakennettiin 1990-luvun taitteessa matala tiilirunkoinen omakotitalo. Kyrölän seurojentalo paloi vuonna 1969 ja koristeellisen rakennuksen tilalle rakennettiin uusi, pieni matala niin ikään Kyrölä-niminen kokoontumistila 1970-luvun taitteessa. Vanhan keskustan kaakkoispuolelle on syntynyt runsaasti uudisasutusta.

Siljantien ja Laivataipaleen varrelta inventoitiin 12 kiinteistöä, entisiä liike- ja asuinkiinteistöjä sekä entinen kansakoulu, vanha paloasema, seurojentalo Kyrölä ja vanha sillan paikka

1. Hämeenkyrön Sillankorva 108-421-6-8, ent. kirkonkylän kansakoulu
2. Välimaa 108-436-5-18
3. Koskinen 108-436-5-11, lohkottu Uskelan Salosesta 1933
4. Virtanen 108-436-5-
5. Osala 108-436-5-44, lohkottu Uskelan Salosesta 1933
6. Jokiranta 108-421-5-5, lohkottu Vanhapappilasta 1933
7. Rauhasalo 108-436-5-42, ent. matkustajakoti
8. Notko 108-436-5-20, lohkottu Uskelan Salosesta 1927 Kalle ja Mimmi Nummiselle, ent. Nummisen leipomo
9. Laivaranta 108-436-19-0, paloasema
10. Kyrölä 108-436-5-124
11. Kallela 108-436-5-55, lohkottu Uskelan Salosesta 1950
12. Järvi 108-421-2-1, vanha sillan paikka

Hämeenkyrön sillankorvan kiinteistö on osa Frantsilan yrittäjän toimintaa ja käsittää Hämeenkyrön vanhimman, ulkoasultaan uusrenessanssityylisen kansakoulurakennuksen vuodelta 1875 sekä ulkorakennuksen.

Välimaa, *Koskinen* ja *Virtanen* ovat 1900-luvun taitteen ja alkupuolen asuinkiinteistöjä eri aikoina kunnostetuissa asuissaan. Päärakennukset ovat hirsirunkoisia, satulakattoisia

Osala on 1900-luvun taitteen liikerakennus, joka toimi mm. Hämeenkyrön osuuskauppana. Hirsirunkoisen rakennuksen ulkoasu on säilynyt rakentamisajankohtansa 1910 aikaisessa asussa.

Jokiranta on entinen Mattilan kauppa, jonka päärakennus sekä hirsirunkoinen ulkorakennus ovat julkisivuiltaan niin ikään 1900-luvun alkupuolen asussa.

Rauhasalo on 1928 rakennettu huvilamainen, mansardikattoinen, julkisivuiltaan rakentamisajankohtansa tyylinen rakennus, joka on toiminut muun muassa käärijätupana ja matkustajakotina.

Notko tunnetaan Nummisen leipomona, jonka rakennusvuosi on 1900. Siljantien ja Laivataipaleen risteyksessä sijaitsevaa rakennusta on kunnostettu vanhaa kunnioittaen.

Laivaranta käsittää laajan alueen Uskelannieman lounaisosassa, jossa ennen oli höyrylaivalaituri. Vuonna 1949 rantaan rakennettiin paloasema, joka edelleen on jäljellä alkuperäisenä.

Kyrölän kiinteistöön kuuluu nykyisin 1970-luvun taitteen tietämillä rakennettu matala rankorunkoinen, loivasti satulakattoinen kokoontumistila, joka rakennettiin vuonna 1969 paikalta palaneen huvilamaisen nuorisoseuratalon Kyrölän tilalle. Uutta Kyrölää kehystää laaja kenttämainen piha-alue.

Kallelan kiinteistöön kuuluu entinen pankin rakennus 1920-luvulta, jossa on jyrkkä aumakatto ja huvilamainen ulkoasu. Rakennus on pääosin alkuperäisen tyylinen.

Järven kiinteistö käsittää uuden, matalan tiilirunkoisen päärakennuksen lisäksi vanha sillan paikan, johon vanha maantienlinjaus nykyisin päättyy.

VALOKUVAT

Kuvat: Vasemmalla yllä Osala ja alla Jokiranta sekä Notko. Oikealla yllä historiallinen kuva samasta paikasta, alla Rauhasalo

Kuvat: Vasemmalla yllä Koskinen ja virtanen sekä Osala, alla Notko eli Nummisen leipomo. Oikealla Siljantien ja Laivataipaleen risteys

Kuvat: Vasemmalla yllä Kallela, alla Kyrölä. Oikealla rantalaiturit ja näkymä Sillankorvasta Uskelanniemeen

Kuvat: Vasemmalla ylhäällä kansakoulu 1900-luvun alussa, oikealla nykyisin koulun ulkorakennus, alla kansakoulu höyrylaivaliikenteen aikaan joen toiselta puolelta kuvattuna

KOHDE 16.3.	YRJÖ KOSKISENTIEN ASUTUS
Aluekokonaisuus	Ettilä 108-421-5-1, Kurjenhovi 108-421-5-2, Pyhälä 108-421-7-2, Vastamäki 108-421-6-4 , Järvinen 108-421-6-6 , entinen seurakuntatalo 108-421-1-37

ALUETIEDOT	
Aluetyyppi	taajama
Ominaispiirteet, ilmiöt	kunnan virka-asunnot 1920-l, liikerakentaminen
Säilyneisyys	alue säilynyt rakentamisajankohtansa asussa
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot asutushistoriallinen, sosiaalihistoriallinen
	Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen, historiallisesti kerroksinen Toivo Paatelan 1920-luvulla suunnittelemat lääkärintalot, Veikko Kallion nimismiehintalo, vanha KOPIN talo, vanha apteekki
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot taajamakuvalinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	1890-1842 välisenä aikana muotoutuneeseen asuinalueeseen kuuluvat arkkitehti Toivo Paatelan suunnittelemat lääkärin ja eläinlääkärin asunnot

	peruskorjattuina sekä KOPIN talo, vanha apteekki ja entinen seurakuntatalo, alue on osa Hämeenkyrön vanhan keskustan valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY2009)
Suosituks	Alueen ominaispiirteet ja arvot huomioiva kehittäminen, rakennustapaohjeet.

KARTTAOTE

Kohteet: 1 Ettilä, 2 Kurjenhovi, 3 Pyhälä, 4 Vastamäki, 5 järvinen, toisella puolella tietä srk-talo

ALUEEN KUVAUS

Entisen Kyrönkankaantien varrella, kunnan vanhassa keskustassa on säilynyt vanhoista liike- ja asuinrakennuksista muodostuva kokonaisuus, jonka kaikki kiinteistöt ovat nykyisin asuinkäytössä.

Ettilän (1) kiinteistössä sijaitsevan, vuonna 1890 valmistuneen vanhan apteekin huvilamainen ilme on pääosin säilytetty myöhemmissä kunnostuksissa. Vuonna 1933 Vanhapappilasta Kansallis-Osakepankin käyttöön lohkottu *Kurjenhovin (2)* kiinteistö käsittää mansardikattoisen näyttävän, entisen pankkirakennuksen 1900-luvun alkupuolelta julkisivuiltaan lähes alkuperäisenä.

Sen eteläpuolella sijaitsevassa *Pyhälän (3)* kiinteistössä on vuonna 1942 rakennusmestari Veikko Kallion nimismiehelle suunnittelema virka-asunto, joka on lähiaikoina kunnostettu täysin.

Arkkitehti Toivo Paatela suunnitteli *Vastamäen (4)* ja *Järvisen (5)* kiinteistöihin vuonna 1924 samoilla piirustuksilla kaksi hirsirunkoista, satulakattoista, jyrkkälappeista, klassistisia piirteitä omaavaa virka-asuntoa lääkäri- ja eläinlääkärille. Rakennukset valmistuivat vuosina 1925 ja 1926. Julkisivuiltaan ne ovat pääosin säilyttäneet alkuperäisen tyylin mukaisen ilmeensä, vaikka niitä onkin kunnostettu runsaasti.

Tien toisella puolella sijaitseva *entinen seurakuntatalo* lohkottiin vuonna 2000 Pappilasta ja kunnostettiin yksityiseen asuinkäyttöön. Uudistuksen yhteydessä autotallin sijoittaminen Yrjö Koskisentien ja Härkikujan risteyksen tuntumaan on alueen historialliseen ilmeeseen sopimatonta.

VALOKUVAT

KOHDE 17.1.	MODERNI KESKUSTA
Alue	

ALUETIEDOT	
Aluetyppi	taajama
Ominaispiirteet, ilmiöt	jälleenrakennuskauden asuttamistoiminta, 1950-luvun modernismi, rakennettu hyvinvointi, puistomaisuus
Säilyneisyys	historiallisesti kerroksinen, aikakerrokset säilyneet
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot sosiaalhistoriallinen, liikehistoriallinen
	Rakennushistorialliset arvot tyyppitalorakentaminen, arkkitehtoninen, modernismi
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot taajamakuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset Ei kestä muutosta: julkishallinnon alue muut alueet: muutokset alueen ominaispiirteet huomioon ottaen
Arvojen perustelut	sotien jälkeisen asuttamistoiminnan vaikutuksesta syntynyt sekä julkisten palvelujen alueeksi erotettu keskusta, jonka historialliset kerrokset ovat säilyttäneet alkuperäiset piirteensä, julkisen

	hallinnon aluetta kehystää suunniteltu puisto osa alueesta Hämeenkyrön vanhan keskustan valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY2009)
Suosituks	Alueen ominaispiirteet ja arvot huomioitava kehittäminen ja uudisrakentaminen, rakennustapaohjeet. kts. Hollittien asemakaava-alueen inventointi 2017.

KARTTAOTE

ALUEEN KUVAUS

Hämeenkyrön uusi keskusta alkoi muotoutua nykyiseen paikkaansa, uuden valtatie varteen 1940-1950-lukujen taitteessa. Matkustajalaivaliikenteen kannalta hyvällä paikalla sijainneen, 1880-luvulta kaupallisena keskuksena toimineen Uskelanniemen merkitys väheni laivaliikenteen loputtua 1940-luvulla maanteiden ja autoistumisen lisääntymisen ansiosta. Uusi valtatie joen ylittävine siltoineen rakennettiin niemen pohjoispuolelle. Uskelanniemen kautta kulkeva

maantien linjaus katkaistiin purkamalla Yrjö Koskisentieltä Uskelanniemeen johtanut maantien silta vuonna 1947, ja läpikulku alueella loppui.

Uusi moderni keskusta syntyi sotien jälkeen entiselle kirkkoherran pappilan maalle.

Vuonna 1946 Pappilan maista lohkottiin sotien jälkeistä asuttamista varten 48 asuntotonttia, asuntotilaa ja asuntoviljelystilaa, jotka sijoittuvat Härkitien, Kolmostien, Kyrönsarventien ja Ristamäentien varteen. Myöhempien kaavoitusten yhteydessä asutustilojen tontteja on lohkottu pienemmiksi ja aluerakenne on muuttunut. Asutusalueen lounaisreunaan muodostettiin kunnan julkisten palvelujen alue 1950-luvun taitteessa.

Inventointialue käsittää julkista rakentamista varten lohkotun alueen lisäksi asutustiloja. Lisäksi alueeseen yhdistyy alun perin seurakunnan käyttöön 1930-luvulla perustettu *Hierun* kiinteistö, johon kuuluu puolitoistakerroksinen asuintalo pääosin alkuperäiseen asuunsa kunnostettuna sekä ulkorakennuksia. Kiinteistö siirtyi 1950-luvulla Hierun sähköyhtiön omistukseen. 1950-luvun aikana Hierulle rakennettiin lisäksi uusi liike- ja asuinrakennus rapattuine seinineen kiinteistönimellä *Hieru I*. Matala siipirakennus on tehty samoihin aikoihin.

Hierun pohjoispuolella sijaitseva julkisten palvelujen keskus alkoi kunnansairaalan vanhimman osan valmistumisella 1940-luvun lopulla Riihimäki-nimisen kiinteistön alueella. Inventointialueen ulkopuolelle jäävät sairaalaan myöhemmin lohkotut alueet ja niille rakennetut siipirakennukset. Vanhainkotitoiminnot siirrettiin sairaalan yhteyteen 1980-luvulla Kyröspohjan kunnalliskodista, ja sille rakennettiin oma siipi sairaala-alueen länsipäähän. Sairaalan itäpuolella saman kiinteistön alueella sijaitsee vuonna 1949 Jalmari Salovaaran suunnittelema *terveystalo*, joka on kaksikerroksinen, rapattu ja ulkoasultaan alkuperäinen.

Härkitien eteläpuolella sijaitseva arkkitehti Veikko Nortomaan suunnittelema kaksikerroksinen, rapattu kunnantalo *Kuntala* valmistui vuosien 1954-1955 aikana ja on julkisivuiltaan alkuperäisessä asussa. Uusi siipi rakennettiin vuonna 1992.

Leena Linnainmaan ja O.Niittymaan vuonna 1955-1956 suunnittelema kunnan *virkaileijoiden asunto* on rapattu, siroilla metalliputkiparvekkeilla koristettu pienkerrostalo julkisivuiltaan alkuperäisessä asussa

Matti Hämäläisen suunnittelema, näyttävä *Säästöpankki* valmistui vuonna 1956. Myös sen julkisivut ovat säilyneet lähes alkuperäisinä.

Kunnantalon ja Säästöpankin ympäristöön toteutettiin Eero B. Hortamon suunnittelema puisto, joka on pääosin jäljellä. Puisto yhdistyy sairaalan,

terveystalon ja lääkärintalon ympärille istutettuun puistoon hedelmäpuineen. Puisto on paikoitellen köyhtynyt parkkialueiden lisäämisen ansiosta.

Kolmostien länsipuolella

Kuntala 1950 Pappilasta, kunnantalo ja virkaileijain asuinrakennus

Pentti 108-421-21-3 lääkärintalo

Säästöpankki 108-421-8-7 1950

Riihimäki 108-421-6-2 Vastapäätä 1939, kunnansairaalan vanhin osa ja terveystalo

Hieru 108-421-15-1 1950, entinen seurakunnan tila

Hieru I 108-421-24-1 1950

Kolmostien itäpuolella 1956 Kaunismaan asuntotilasta muodostettuja kiinteistöjä.

Mäkinen 108-421-11-68

Juhola 108-421-11-67

Kaunispää 108-421-11-66

Asutustilat

Koivuaho 108-421-11-151

Salasto 108-421-11-55

Mäkinen 108-421-11-54

VALOKUVAT

Kuvat: Vasemmalla ylhäällä Mäkinen, Koivuaho ja Salasto, alla Kaunispää, oikealla ylhäällä Juhola ja Mäkinen, alla kuva keskustasta 1960-luvun taitteesta. Ylhäällä vasemmalla Kaunispää, Juhola ja Mäkinen sekä alempana Säästöpankki, kunnantalo ja sen takana virkailijain asuinrakennus (Kuva: Kyröskosken Perinneyhdistyksen arkisto)

Kuvat: Vasemmalla ylhäällä Hieru I, alla Riihimäen kiinteistön alueella sijaitseva terveyskeskuksen osa, entinen kunnansairaala, oikeanpuoleisissa kuvissa ylhäällä kunnansairaalan vanha siipi ja alla terveystalo

Kuvat: Vasemmalla ylhäällä kunnantalo, alla virkailijain asuinrakennus, oikealla ylhäällä entinen kunnanlääkärin virka-asunto ja alla 1960-luvun taitteessa otettu kuva uudesta uudesta keskustasta (Kuva: Kyröskosken perinneyhdistyksen arkisto)

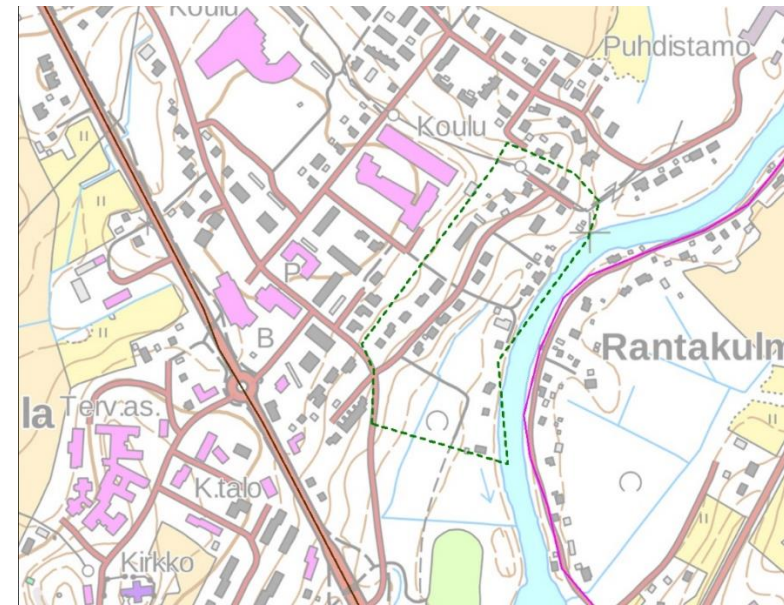

KOHDE 17.2.	PIIKAINNIITYNTIEN ASUTUS
Aluekokonaisuus	

ALUETIEDOT	
Aluetyyppi	taajama
Ominaispiirteet, ilmiöt	1950-1960-luvun omakotialue
Säilyneisyys	alkuperäinen aluerakenne
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	II
	Historialliset arvot asutushistoriallinen
	Rakennushistorialliset arvot historiallisesti kerroksinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot taajamakuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset kestää muutosta:
Arvojen perustelut	1900-luvun puolivälin tietämillä rakennettu rintamamiestalo-tyyppistä ja 1960-luvun henkistä matalaa omakotityyppiä edustavan pientaloalueen, alkuperäinen ilme ja aluerakenne ovat säilyneet, puistomaisuus
Suosituks	Ominaispiirteiden ja arvojen huomioiminen aluekehittämisen yhteydessä

KARTTAOTE

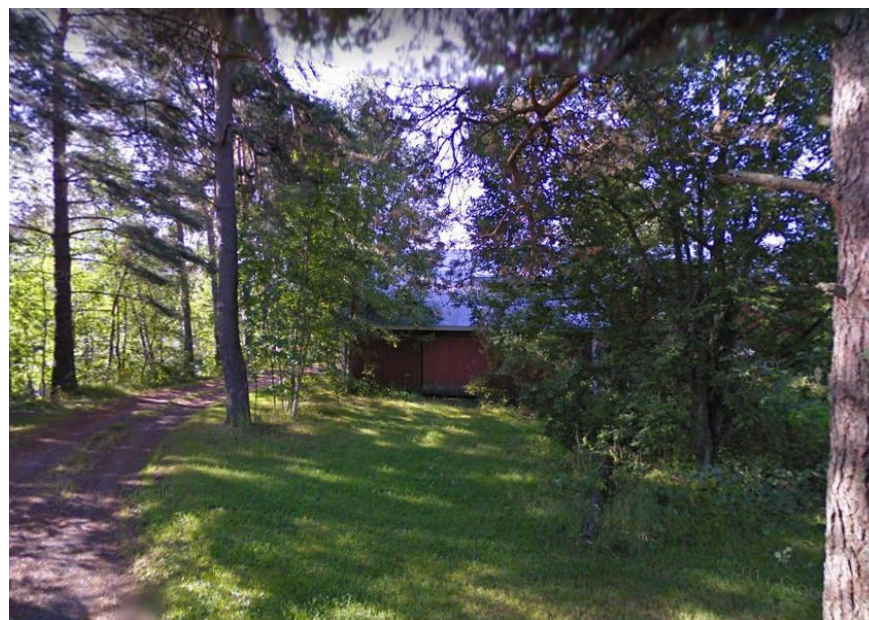

Vihreä katkoviiva Piikainniityn asuinalueen kulttuurimaiseman raja. Ruskealla 1940-luvulla rakennettu valtatie 3. linjaus. Violetti viiva Viljakalantien 1700-luvun linjaus.

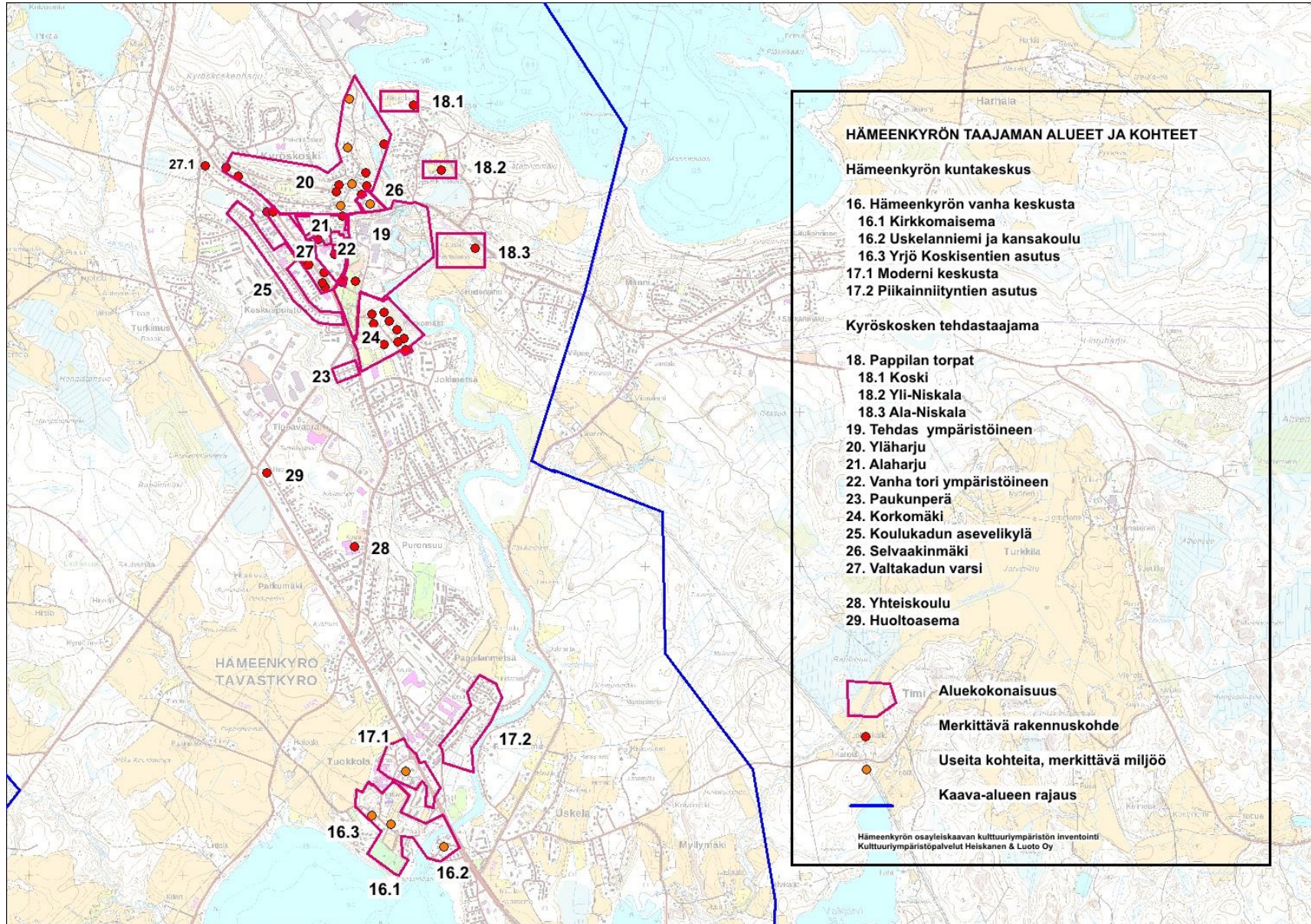
ALUEEN KUVAUS

Piikainniityntie sijaitsee Pappilanjoen länsirannalla vastapäätä itärannalla kulkevaa Rantakulmantietä. Se on osa Pappilasta vuonna 1946 jälleenrakennuskauden asutustoimintaa varten lohkottua, lähes koko kirkonkylän käsittävää aluetta. Luonteeltaan historiallisesti kerroksisena, alue koostuu 1950-luvun taitteessa lohkotuista, epäsäännöllisen muotoisista asuntotiloista ja 1960-luvulla (?) kaavoittamalla säännönmukaisille tonteille toteutetusta omakotiasutuksesta. 1960-luvulla kaavoitetun alueen asutus keskittyy Piikainniityntien varteen. Siitä haarautuvien, rantametsään päättyvien teiden, Pyykkikujan ja Suvantolantien varret ovat vanhempia, väljästi suurille tonteille rakennettuja jälleenrakennuskauden tontteja. Lisäksi Pappilanjoen rannassa on uudisasutusta. Pihapiirit runsaine istutuksineen muodostavat alueesta puistomaisen kokonaisuuden.

VALOKUVAT

Vasemmalla Piikainniityntien asutusta, oikealla Pyykkikujan varrelta ja rannasta asutustilojen ulkorakennuksia

KOHDE 18	PAPPILAN TORPAT
Alue	Ala-Niskala, Koski, Yli-Niskala

ALUETIEDOT

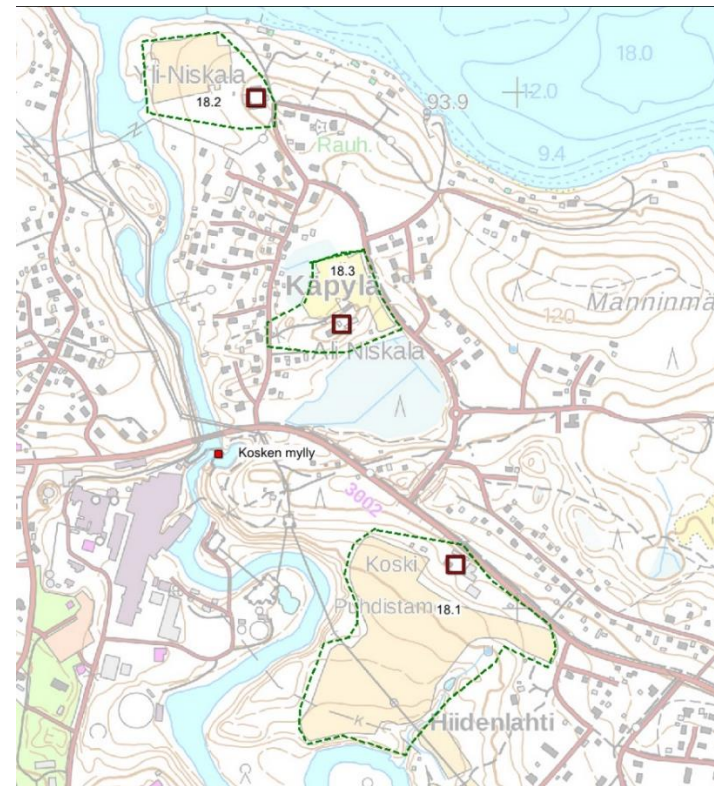
Aluetyyppi	taajama
Ominaispiirteet, ilmiöt	torpat, myllyt
Säilyneisyys	kolme entisen torpan talouskeskusta vanhoilla torpan paikoilla

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, sosiaalihistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, ehyt, autenttinen, historiallisesti kerroksinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot taajamakuvalinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta, kunnostus vanhaa vaalien, myös kasvillisuus, tonttien metsäalueet ja puusto huomioitava
Arvojen perustelut		Kolme Pappilan torpan talouskeskusta vanhoilla paikoillaan, Vuonna 1761 perustetusta Niskalan torpasta muodostetun Ali-Niskalan pihapiiri

	perustamisajan, 1860-luvun asussa, Yli-Niskalan talouskeskus siirretty 1761 perustamispaikastaan nykyiseen paikkaansa vähän matkan päästä vuonna 1910, rakennukset tuolta ajalta, Kosken viim. 1711 perustettu torppa kuulunut Pappilalle 1775 lähtien, rakennuskanta 1868-1934 väliseltä ajalta
Suosituks	Rakennetun kulttuuriympäristön vaaliminen arvoja ja ominaispiirteitä vaalivalla tavalla

KARTTAOTE

18.1 Koski, 18.2 Yli-Niskala, 18.3 Ali-Niskala. Vihreä katkoviiva Pappilan torppien kulttuurimaisemien rajaus

ALUEEN KUVAUS

Hämeenkyrön pappila perusti vuodesta 1767 lähtien yhteensä 31 torppaa, joista 21 itsenäistyi vuosina 1927 ja 1929. Kyröskosken itäpuolelle sijoittuu kolme kosken läheisyyteen perustettua, entistä Pappilan torppaa, Kyröskosken eli Niskalan torpasta muodostetut Yli-Niskala ja Ala-Niskala sekä Koski. Niskalan torppa perustettiin vuonna 1761 nykyisen Yli-Niskalan paikkeille, hieman talon nykyistä paikkaa lännemmäksi, todennäköisesti edelleen talon länsipuolella sijaitsevan pellon reunamille. Torppa jaettiin kahtia vuonna 1860, jolloin Yli-Niskalaksi nimetty Niskala jäi vanhalle paikalleen.

Yli-Niskalan talouskeskus siirrettiin vuonna 1910 vanhalta torpan paikalta nykyiselle paikalleen. Pihapiirin pohjoisreunalla sijaitsevaa vanhaa päärakennusta alettiin kunnostaa nykyiseen asuunsa vuonna 1995. Itäreunalla sijaitseva pitkänurkkainen, maalaamaton luhti siirrettiin nykyiselle paikalleen samaan aikaan muiden rakennusten kanssa. Pihapiirissä on sen lisäksi varasto/lato/puucee ja navetta sekä sauna, kaikki maalaamattomia ja hirsirunkoisia.

Niskalan torpasta muodostetun toisen torpan nimeksi tuli *Ala-Niskala*. Sen rakennukset siirrettiin Niskalan tontilta nykyiselle paikalleen vuonna 1860, jossa ne ovat edelleen jäljellä lähes alkuperäisinä. Päärakennusta jatkettiin 1800-luvulla eteisellä ja pirtillä. Muita rakennuksia on kunnostettu vanhaa ylläpitäen. Vanha asuinrakennus oli asuttuna vuoteen 1980, jolloin rakennettiin uusi päärakennus paikan eteläpuolelle, irralleen vanhasta pihapiiristä.

Kyröskosken itäpuolella sijaitseva Koski on ollut viimeistään vuodesta 1711 myllärin asuinpaikka, ja 1760-luvulta torppa. Vuonna 1775 torppa siirtyi Pappilalle, minkä jälkeen torpparin tuli tehdä myllärin työn ohella myös kaikki sepän työt Pappilalle. Kosken torpan asuinrakennuksen paloivat 1860-luvulla ja uusi talouskeskus rakennettiin hieman lännemäs nykyiselle paikalleen. Nykyinen päärakennus on tuolta ajalta vuosien 1932 ja 1999 aikana kunnostettuna ja muutettuna. Pihapiirissä on lisäksi rakennusmestari Jalmari Salovaaran suunnittelema navetta, vanha aita, pitkänurkkainen puuvaja ja maakellari. Sama suku on asunut taloa jo noin 300 vuotta.

VALOKUVAT

Kosken mylly sijaitsi nykyisen näköalatasanteen paikalla

Yllä Kosken pihapiiriin käännytään Koskitieltä. Puuvajan ja navetan välistä kulkee vanha teilinjaus. Alla Ala-Niskalan päärakennus. Oikealla Ala-Niskalan piha, alla Yli-Niskalan pihaa ja vanha lato/varastorakennus.

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia II, s. 274, 433

KOHDE 18.1.	KOSKI
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-421-3-120

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	torppa
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1867-1934
Suunnittelija	navetta: Jalmari Salovaara
Muutosvuodet	1860-l: torppa nykyiselle paikalleen päärakennus: 1932, 1999
Rakennukset	päärakennus, navetta, aitta, maakellari

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, sosiaalhistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: pihapiiri
Arvojen perustelut		viim. 1711 asuttuna ollut myllärin tila on ollut torppa viim. vuodesta 1766 ja otettu vuonna 1775 pappilan torpaksi, talouskeskus siirrettiin 1860-luvulla nykyiselle paikalleen, ja käsittää 1860-luvulla rakennetun päärakennuksen 1999 uudistettuna, Jalmari Salovaaran 1934 suunnitteleman

navetan, vanhan aitan sekä muuta talonpoikaista rakennuskantaa. Viljelystila ollut samalla suvulla viim. 1711 lähtien

KARTTAOTE

KUVAUS

Kosken tila on entinen myllärin torppa, joka itsenäistyi vuonna 1929. Tilalla asui Kyröskosken mylläri viimeistään vuodesta 1711 lähtien, ja paikka saattoi olla torppa jo tuolloin, kuitenkin viimeistään vuodesta 1766. Torpan kontrahdin ohella mylläri harjoitti myllärin tointaan. Pappilan torppa siitä tuli vuonna 1775. Tila on ollut samalla suvulla alusta lähtien. Kerrotaan, että torpparin alkuperäinen nimi Forsman muutettiin Koskeksi 1850-luvulla kirkkoherra Forsmanin vaatimuksesta. Kontrahdin mukaan torpparin tuli taksvärkin ohella myös myllyttää ja tehdä sepän työt pappilalle.

Torpan rakennukset sijaitsivat n. 100 metriä lähempänä koskea ja vuoden 2001 inventoinnin yhteydessä kerrottiin, että perustuskiviä olisi edelleen löydettävissä paikalta. Osa rakennuksista paloi ja talouskeskus pystytettiin uuteen paikkaan 1860-luvulla.

Pitkänurkkainen päärakennus (r1) on 1860-luvulta. Matalaa, ylös asti salvottua rakennusta korotettiin vuonna 1932 ja se peruskorjattiin täysin vuonna 1999. Ulkoasussa on piirteitä eri muutosvaiheista. Pihan kaakkoislaidalla on vuonna 1934 hämeenkyröläisen rakennusmestarin Jalmari Salovaaran suunnittelema navetta (r2) alkuperäisessä asussaan. Tien vieressä sijaitsevan varastorakennuksen sisään on jätetty osa vanhaa aittaa, joka saattaa olla peräisin vanhasta pihapiiristä (r3). Varastorakennuksen itäpäässä on pitkänurkkainen puuvaja. Matkalla koskelle sijaitsee maakellari (r4).

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:

Hämeenkyrön historia II, s. 274, 433

Niukkanen Kirsi, Kyröskosken Rakennusinventointi 2001 osat I-II. Tampereen museot, maakunnallinen yksikkö 2001.

KOHDE 18.2.	YLINISKALA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-421-3-144

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	torppa
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1910
Suunnittelija	
Muutosvuodet	talouskeskus siirretty nykyiselle paikalle vanhalta torpan tontilta 1910
Rakennukset	päärakennus, navetta, luhti, varistorakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, sosiaalhistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		vuonna 1761 perustettu pappilan torppa sijaitsee alkuperäisen torpan paikan tuntumassa. Rakennukset siirretty nykyiselle paikalleen vanhasta pihapiiristä, päärakennus uudistettu, muut rakennukset

	pitkänurkkaisia, hirsirunkoisia talous- ja tuotantorakennuksia
--	--

KARTTAOTE

KUVAUS

Myös nimellä Kyröskoski tunnettu Pappilan torppa Niskala perustettiin vuonna 1761 ilmeisesti hieman lähemmäs jokea kuin nykyinen paikka. Suullisen tiedon mukaan paikka saattoi sijaita pihapiirin länsipuolella, pienen pellon takana olevan pensaikon paikkeilla. Siitä ei kuitenkaan ole enää jäljellä mitään. Torppa jaettiin kahteen osaan, Yli- ja Ali-Niskalaksi vuonna 1860. Ali-Niskala rakennettiin Niskalasta siirretyin rakennuksin hieman etelämmäs. Yliniskalan pihapiiri siirrettiin nykyiselle paikalle vuonna 1910, sillä vanha talon paikka oli kostea ja savinen. Yli-Niskala sijaitsee joen varrella ja se toimi aikanaan myös höyrylaivamatkustajien pysähdys- ja majoituspaikkana.

Kaikki pihapiirin rakennukset ovat tuolta ajalta. Avoimen neliöpihan muotoiseen pihaan kuuluu vuoden 1995 jälkeen uudistettu päärakennus (r1) sekä pitkänurkkainen, maalaamaton luhti (r2), pitkänurkkainen, maalaamaton varistorakennus/ lato/ puucee (r3) ja niin ikään pitkänurkkainen vanha navetta (r4). Rakennukset on perustettu luonnonkivien ja päärakennus luonnonkivipilareiden varaan. Luhdin, varistorakennuksen ja navetan katot on katettu betonitiilin ja saunan kolmiorimahuovalla.

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS JA LÄHTEET:

Suullisia tietoja: Omistaja 16.8.2017

Hämeenkyrön historia II, s. 433

KOHDE 18.3.	ALI-NISKALA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-421-3-215

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	torppa
Nykykäyttö	vapaa-ajan asuminen
Valmistumisvuosi	1860 n-1899
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	pääraennus, navetta, luhti, varastorakennuksia
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot asutushistoriallinen, sosiaalhistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, eheys, autenttisuus
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	Pappilan Niskalan torpasta muodostettu Ali-Niskalan torppa on rakennettu nykyiselle paikalle todennäköisesti 1860-luvun tietämillä, sen on poikkeuksellisen hyvin säilyttänyt alkuperäisen asunsa pitkänuurkkaisine vuoraamattomine rakennuksineen

KARTTAOTE

KUVAAUS

Ali-Niskalan torppa on osa Pappilan entistä Niskalan torppaa, joka perustettiin vuonna 1761. Torppa jaettiin ja siitä muodostettiin Yli- ja Alaniskalan torpat vuonna 1860. Alaniskalan pihapiiri rakennettiin jonkin matkan päähän Yli-Niskalasta, nykyisen Käpylän alueelle, johon 1900-luvun alkupuolelta lähtien alkoi muodostua teollisuustyöväen asuinalue. Torppa itsenäistyi vuonna 1929. Tila on ollut samalla suvulla vuodesta 1931. Tontti on kooltaan n kaksi hehtaaria. Päärakennuksessa asuttiin ympäri vuoden aina vuoteen 1980 asti, jolloin torpan pihapiirin eteläpuolelle rakennettiin uusi päärakennus.

Kaikki Ali-Niskalan vanhat rakennukset on tuotu Yli-Niskalasta ja pystytetty uuteen paikkaan 1860-luvulla.

Avoimen neliöpihan pohjoisreunalla sijaitseva päärakennus (r1) on pitkänuurkkainen, vuoraamaton, maalaamaton, ylös asti salvottu, vuoliaisrakenteinen paritupa, jonka toinen pääty tuotiin paikalle Niskalasta, ja erottuu kapeampana osana myöhemmin jatkeeksi tehdyn rakennuksen päädissä. Uudempikin osa on 1800-luvun puolelta.

Pihan eteläreunalla sijaitseva kaksikerroksinen luhti (r2) on niin ikään pitkänuurkkainen, hirsirunkoinen ja maalaamaton. Sen jatkeeksi on rakennettu pitkänuurkkainen varastorakennus. Niiden vieressä sijaitsee vielä matala, pitkänuurkkainen varasto (r3).

Pihan länsireunalla on samalta ajalta oleva navetta (4) ja pihapiirin johtavan polun varrella niin ikään pitkänuurkkainen puuvaja (r5).

Pihamaa on avointa nurmikenttää, jota kehystää vanha puusto. Päärakennuksen takaa on vanhoja omenapuita. Pihapiirin itäpuolella avautuu uusi omakotialue.

VALOKUVAT

Vasemmalla päärakennus (r1), oikealla luhti ja varasto (r2)

Vasemmalla ylhäällä luhdin päädyssä oleva varastorakennus (r3) ja alla entinen navetta, oikealla ylhäällä puuvaja ja alla näkymä uudelle omakotialueella Niskalantien varrella

KOHDE 19	TEHDAS YMPÄRISTÖINEEN
Alue	Kyröskosken tehdas 108-408-3-188 Koskipalsta 108-421-878-2 Marjamäki 108-421-3-114

ALUETIEDOT

Aluetyypä	teollisuusmaisema, joki- ja järvimaisema, metsämaisema
Ominaispiirteet, ilmiöt	historiallinen kerroksisuus, teollisuusrakentaminen
Säilyneisyys	historiallisesti kerroksinen teollisuusmiljö

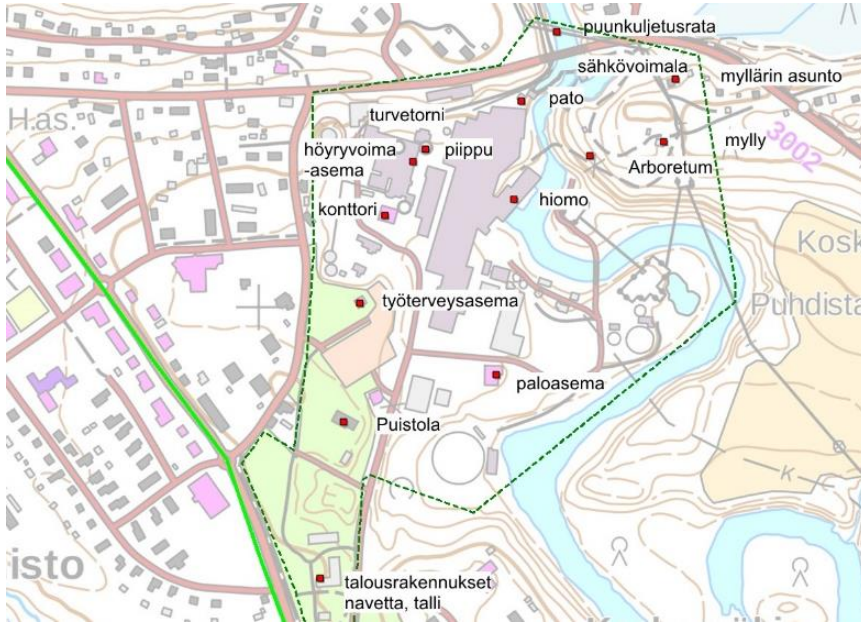
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot teollisuushistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen, rakennustekninen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot taajamakuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset eivät kestä muutosta: vanhat teollisuusrakennukset, muu vanha rakennuskanta
Arvojen perustelut		tehtaan toiminnan eri vaiheisiin liittyviä rakennus-, arkkitehtuuri- ja teollisuushistorian kerrostumia aina vuodesta 1906 lähtien osana edelleen toimivaa teollisuusmiljöötä yhdessä Suomen huomattavimmista koskimaisemista, osa Kyröskosken teollisuusyhteisön valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY2009), kansallismaisema

Suosituks

KARTTAOTE

ALUEEN KUVAUS

Kyröskoski, Hämeen Hälläpyörä, on osa topeliaanista maisemakuvastoa, suomalaisen maalaustaiteen historiaa ja yksi Suomen kansallismaisemista. Suomen jyrkimmäksi yhtäjaksoiseksi sanotun putouksen partaalla on ollut Hämeenkyrön talojen myllyjä viimeistään 1600-luvulta lähtien. Alueella sijaitsee edelleen Koski-niminen tila, joka viimeistään 1711 lähtien kuului Kyröskosken mylläriille, ja siirtyi 1760-luvulla Pappilan torpaksi.

1800-luvulla kosken rannoilla oli sekä Hämeenkyrön että Ikaalisten taloille kuuluvia myllyjä, länsirannalla oli Pasko, Polti, Ylinen ja Keskinen, Häntähieru sekä Hämeenkyrön pitäjän suurimpana myllynä tuulimylly. Itärannalla sijaitivat Ylinen, Keskinen ja Alinen mylly, joista Keskinen kuului Pappilalle. Paikka on nykyisin näköalatasanteena.

Metsä Board Oyj:n omistuksessa olevan Kyröskosken tehtaiden historia ulottuu vuoteen 1859, kun Kyröskosken pumpulitehtaalle vuokrattiin alue Myllymäen kylän mailta, kosken partaalta. Tehtaan perustajat G.O.Sumelius ja L.J. Hammaren tekivät vuonna 1870 sopimuksen puuhiomon perustamisesta kutomon ohelle. Hiomon toiminta käynnistyi 1872. Kutomo lakkautettiin 1870-luvun lopulla.

Sumelius ja Hammaren perustivat paperitehtaan, joka käynnistyi vuonna 1878. Rakennukset tuhoutuivat tulipalossa kahdesti 1870-1880-luvulla. Tehtaan käynnistyi uudelleen vuosina 1882 ja toisen palon jälkeen 1890.

Kaikki länsirannan myllyt purettiin teollisuusrakennusten tieltä vuonna 1904 teollisuusalueetta kehitettäessä. 1980-luvulle saakka alueella oli runsaasti eri aikaisia rakennuskokonaisuuksia, joita purettiin tehdasalueen ilmettä kaupallistettaessa historiallisen ympäristön tunnusmerkkejä poistamalla. Vuosiluku piipun yläosasta poistettiin, tehtaan johtajien huvilat Laalahdesta ja vanhoja työläisten asuinrakennuksia Selvaaginmäestä ja Puistolan länsipuolelta purettiin. Osa siirrettiin uuteen paikkaan. Muun muassa ns. Mestareiden taloista yksi siirrettiin Kuustenlatvalle ja yksi Laalahden huviloista Järvenkylään.

Muutoksista huolimatta kosken putouksen äärelle yli sadan vuoden aikana muotoutuneelle rakennuskokonaisuudelle ”ei ole vastinetta maamme teollisuusympäristöissä” (RKY2009.)

Rakennukset

Kyröskosken tehtaan kiinteistö ulottuu teollisuuden tuotantorakennusten alueelta sen eteläpuolelle aina puiston ympäröimään edustustila Puistolaan asti. Osa rakennuksista sijoittuu aidatun alueen ulkopuolelle. Tehdasalueeseen liitettiin inventoinnin yhteydessä lisäksi Kyröskosken tehtaan itäpuolella sijaitseva *Koskipalsta* myllyineen ja arboretumeineen sekä *Marjamäki*, mahdollisesti entinen mylläriin asuinpaikka 1920-luvulta rakennusajankohtansa asussa.

Kyröskosken tehdas – teollisuusalueen sisällä olevat rakennukset

Vanhin nykyisistä tehdasrakennuksista on tiilirunkoinen hiomo kosken länsirannalla vuodelta 1901. Teollisuusalueen pohjoispuolella Koskitien tuntumassa sijaitsee Gripenberg & Frosteruksen 1920-1930-luvulla suunnittelema punatiilinen, mansardilapainen turvetorni vuodelta 1922 sekä Birger Federleyn suunnittelema höyryvoima-asema vuodelta 1924. Tehtaan piippu on vuodelta 1922. Lisäksi teollisuusalueen sisäpuolella on entinen tehtaan konttori vuodelta 1924, jonka suunnittelija on myös Birger Federley. Teollisuusalueen itäreunalla on 1900-luvun puolivälin tietämillä rakennettu matala, punatiilinen rakennus, joka saattaa olla talli tai paloasema.

Kyröskosken tehdas – teollisuusalueen ulkopuolella olevat rakennukset

Nykyisen teollisuusalueen ulkopuolella sijaitseva, vanhimmilta osiltaan hirsirunkoinen *Puistola* valistui vuonna 1905 alun perin tehtaan sairaalaksi, jonka perustamiseen varat lahjoitti G.O. Sumeliuksen leski. Arkkitehti Birger Federley suunnitteli rakennuksesta isännöitsijän asunnon vuonna 1913. Nykyisen rapatun, modernistisen asunsa samoin kuin nimensä rakennus sai vuonna 1947, kun tilat otettiin yleiseen käyttöön tehtaan klubi- ja edustustiloiksi ja rakennus uudistettiin kokonaan. Nimi Puistola kuvastaan rakennusta ympäröivää näyttävää puistoa koivukujineen ja lehmukseineen, joita tehtaan puutarhuri piti yllä aina 1900-luvun alusta lähtien.

Koivukujan varrelta Puistolan länsipuolelta purettiin kaksi mansardikattoista arkkitehti Birger Federleyn suunnittelemaa asuinrakennusta vuonna 1990 ja alue muutettiin tehtaan parkkialueeksi.

Työterveydenhuoltoasema toimiva entinen posti ja postinhoitajan asunto on hämeenkyröläisen Lauri Kivimäen valimon rakentama, tiilirunkoinen, kaksikerroksinen rakennus 1900-luvun alusta, joka sijaitsee tehtaan parkkialueen länsireunalla.

Tehtaan maatilasta jäljellä olevat säterikattoiset, punatiilirunkoiset *navetta/hevostalli* ja *kuivuri* ovat 1920-luvulla arkkitehtien Gripenberg & Sigurd Frosterus suunnittelema. Työntekijöiden jyrkkälappeinen, punamullattu asuinrakennus sekä riihi on purettu. Rakennusten välistä kulkeva Korkolantie on osa entistä tehdasalueen läpi kulkenutta Tallitietä

Koskipalsta

Tehtaan itäpuolella olevassa *Koskipalstan kiinteistössä* sijaitsee Kyröskosken mylly ulkorakennuksineen. Sitä kehystää ulkoilualueena oleva, polkuverkoston reunustama metsikkö ja arboretum rhododendroneineen.

Marjamäki

Marjamäen kiinteistö on omistajan mukaan ollut mylläriin asuinpaikka. Kiinteistöön kuuluu julkisivuiltaan alkuperäisenä säilytetty 1920-luvun asuinrakennus, joka tyyliään muistuttaa Birger Federleyn Paukunperälle 1920-luvulla suunnittelema jyrkkälappeisia, teknikoiden asuinrakennuksia lukuun ottamatta peiterimavuorauksella Paukunmäen rapattujen julkisivujen sijaan. Pihapiiriin kuuluu lisäksi kaksi ulkorakennusta.

VALOKUVAT

Tehtaan piippu ja höyryvoimalaitos 1920-luvulta

Yllä sähkölaitos, pato, alla konttorirakennus 1920-luvulta. Oikealla 2016-2017 käytöstä poistettu puunkuljetusrata, joka kulkee vanhan rautatien reittiä

Tehtaan koilliskulman rakennuksia, pato ja sähkölaitos. Oikealla hiomo, taustalla 1920-luvulla rakennetun turvetorнин telttakattoinen huippu ja tehtaan piippu

Vasemmalla kaarikattoinen teollisuusrakennus nykyisessä rakennuskompleksissa ja alkuperäisessä asussaan 1900-luvun alkupuolella. Oikealla teollisuusrakennusten kerroksisuutta ja alla veturitalli?

Vasemmalla ylhäällä terveystalo, alla Puistola, oikealla tehtaan maatalon rakennuksia, talli, kuivuri ja niiden ohi kulkeva entinen Tallitie, nykyinen Korkomäentie

KIRJALLISUUS JA LÄHTEET:

Kyröskosken Tehdas yhdyskunta

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1887

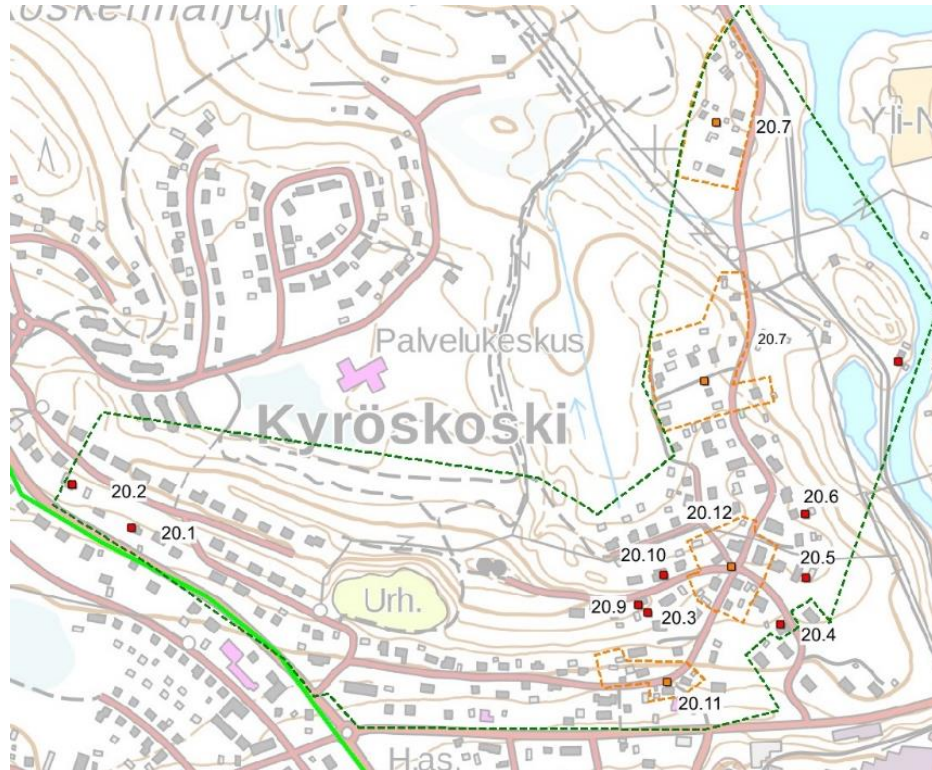
KOHDE 20	YLÄHARJU
Alue	
	
ALUETIEDOT	
Aluetyyppi	taajama, teollisuusympäristö, järvi- ja jokivarsimaisema
Ominaispiirteet, ilmiöt	teollisuuden työntekijöiden asuinalue
Säilyneisyys	tehtaan alkuperäinen mäkitupa-asutus 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkupuolelle, pihapiirien kasvillisuus, puisto, vanhoja tielinjauksia
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot sosiaalishistoriallinen, teollisuushistoriallinen
	Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, historiallisesti kerroksinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot taajamakuullinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: erikseen inventoidut pihapiirit ja aluekohteet, aluerakenne, vanha tieverkosto
Arvojen perustelut	Yläharjuksi kutsutulla alueella on säilynyt tehtaan työntekijöille muodostettu mäkitupa-alue suurelta osin aluerakenteeltaan alkuperäisenä, jäljellä runsaasti 1800-luvun loppupuoliskolla ja 1900-luvun alussa rakennettuja pihapiirejä eri aikoina muutettuina ja kunnostettuina
Suosituks	vanhojen pihapiirien palauttavassa kunnostuksessa

tulisi kiinnittää huomiota materiaaleihin ja väreihin ja välttää ylikorjaamista
uudisrakentaminen: pienimuotoinen omakotirakentaminen, uuden sopeutuminen vanhaan rakennustyyliin, rakennusten materiaalit, väritys, koko, korkeus, kattomuodot (satula, mansardi),
pihapiirit, kasvillisuus: perinteinen, luonnonmukainen rinnepiha, ei keinotekoisia pengerryksiä, kiveyksiä, asfaltointia, laatoituksia, modernia pihakasvillisuutta
pihapiirien aitaukset: ruskeaksi tai punamullalla maalattu rima-aita, matala pensasaita
selvaagin alue: kenttämäisen pihapiirin ja aluerakenteen säilyttäminen
puisto: paikalta purettujen Petsamon talojen, koulun, opettajien asuntolan ja sairaalan paikalla on jäljellä rakennuksia kehystänyttä puustoa, josta muodostuu puisto alueen kaakkoisreunalle.

Kuva yläharjasta: Vesa Suikka 1970-I (Kyröskosken perinneyhdistyksen kokoelma)

KARTTAOTE

Vihreä katkoviiva Yläharjun kulttuurimaiseman rajaus.

ALUEEN KUVAUS

Yläharjuksi kutsuttu Kyröskosken teollisuustaaajamasta käytetään myös nimitystä Poussan harju, sillä ylinnä harjun rinteellä sijaitseva asuinalue ole lohkottu Kostulan Poussasta. Harjun alarinteen kiinteistöt on puolestaan lohkottu Järvenkylän Alasesta ja sitä kutsutaan sekä alaharjuksi että Alasen harjuksi. Ylä- ja Alaharju erotettiin toisistaan vuonna 1953 rakentamalla Järvenkylän ja Kostulan kylien rajalle nykyinen Koskitie. Tien paikalta purettiin runsaasti rakennuksia.

Yläharjun alue muodostuu harjun rinteeseen, Valtakadun, Koskitien ja Pappilanjoen väliin jäävälle alueella, jonka pohjoisreunaa rajaa metsä. Ylinnä harjulla kulkee itä-länsisuunnassa Harjutie entisen kosken myllyille kulkeneen Myllytien linjauksia mukaillen.

Alue käsittää vanhaa tehtaan työväen mäkitupa-asustusta ja vanhoja liikerakennuksia. Alueelta inventoitiin yhteensä yhdeksän (9) yksittäistä pihapiiriä sekä kaksi risteysaluetta ja yksi tienvarsi-alue laajemman rakennuskokonaisuuden käsittävinä kohteina. Mäkitupa-alueen länsipuoli on uudistunut voimakkaasti 1900-luvun loppupuolella ja sinne on rakennettu sekä uusia omakotitaloja että kerrostaloja. Länsipuolelta inventoitiin ainoastaan kaksi kohdetta, Valtakadun varteen vierekkäin sijoittuvat Kulmala ja Hakala, joiden 1800-1900-luvun taitteen pihapiirit ovat säilyneet perinteisissä asuissaan.

Mäkitupa- asutus on muodostunut Kostulan Poussan maalle 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkuvuosien aikana. Rakennusten ikäarviot perustuvat maastohavaintojen ja asukaskeskustelujen ohella vuonna 2001 tehdyn inventoinnin asukashaastatteluihin. Osa rakennusten rakennusvuosista on tarkkoja, osa arvioita. Kyröskoskelainen Helena Laurinsalo laati vuonna 1998 Kyröskosken tehdasmiljöön historiikin *Talot piipun juurella*, jossa hän hyödynsi säilyneitä maanvuokrasopimuksia. Maanvuokrasopimuksia alettiin laatia kirjallisina 1900-luvun alkuvuosina. Niistä on säilynyt vain osa Poussalle kuuluneen yläharjun alueella, sillä Poussan talo tuhoutui kansalaissodan tykkituloessa ja asiakirjat sen mukana. Asukkailla sopimuksia oli kuitenkin säilynyt jonkin verran (Laurinsalo 1998,).

Mäkitupia lohkottiin itsenäisiksi kiinteistöiksi 1920-luvulta 1950-luvulle alueittain useiden kiinteistöjen yhteislohkomisissa. Rekisteröintien yhteydessä entisten mäkitupatonttien nimiksi virallistettiin usein ensimmäisen maanvuokrasopimuksen laatineen vuokralaisen sukunimi. Tonttikoot ja kiinteistöjen alkuperäiset nimet on pääosin säilytetty. Auerakenne on säilynyt mäkitupa-alueella Rinnetien, Harjutien, Korpikaivontien sekä Vuohelantien-Timinsaarentien varrella. Rakennuksia on kunnostettu ja laajennettu useaan otteeseen. Osa on korvattu uusilla omakotitaloilla.

Alueen vanhimmat ajalliset kerrostumat sijoittuvat Rinnetien ja Harjutien sekä Vuohelantien varteen. 1800-loppupuoliskon asuinrakennuksia ovat esimerkiksi Rinnetien varrella sijaitseva *Pelttarin* sekä Korpikaivontien ja Rinnetien risteyksessä sijaitsevat *Kangasniemen* ja *Harjurinteen* sekä Harjutien varrella sijaitsevat *Harjunpään* asuinrakennukset ja Vuohelantien varressa säilyneet *Keinuniemen* ja *Koskisen* pienet asuinmökkit. Kaikki rakennukset ovat pitkänurkkaisia, punamullattuja tai punaisiksi maalattuja, peiterimavuorattuja ja useimmat todennäköisesti ylös asti salvottuja. Perustuksina on käytetty useimmiten nurkkakiveä ja luonnonkivipilaria.

Toinen rakennushistoriallisesti tärkeä, alueella edelleen havaittavissa oleva ajanjakso on 1920-luku, jolloin alueella tehtiin paljon kunnostusta ja rakennettiin uutta. Rakennuksia korotettiin, laajennettiin ja osa rakennuksista muutettiin mansardilappeisiksi ajan hengen ja ilmeisesti myös tehtaan työntekijöiden asuntoja suunnitelleen arkkitehti Birger Federleyn tyylin vaikutuksesta. Mansardikatto on lisätty kunnostuksen yhteydessä 1920-luvulla mm. *Rekolan*, *Vuohelan*, *Päivärinte*n ja *Niemen* päärakennuksiin. 1920-luvulla myös perustettiin uusia kiinteistöjä, joista inventoitiin tamperelaisen arkkitehti K.O. Aron suunnittelema *Pajamäen huvila* sekä joen partaalla sijaitseva *Koivurannan* kiinteistö. Kummankin päärakennus on säilyttänyt alkuperäisen ilmeensä mansardikattoineen. Birger Federleyn 1920-luvulla suunnittelemaat mansardikattoiset ns. Petsamon talot sijaitsivat Selvaakinmäessä ja purettiin 1980-luvulla.

1900-luvun puolivälin tietämällä alueen rakennuksia kunnostettiin jälleen runsaasti. Ikkunatyylit vaihtuivat kuusiruutuisista ajanmukaisiin suuriruutuisiin, tuuletusikkunallisiin, ja vuorilaudoitus peitettiin mineriittilevyin useissa asuinrakennuksissa. 2000-luvun aikana mineriittejä on alettu poistaa ja palauttaa tilalle lautaverhoilua. Palauttava kunnostus on tehty mm. *Rekolan* ja *Välimaan* asuinrakennuksiin. Osa vanhoista mäkituvista on korvattu uudisrakennuksella 1990-luvun 2000-luvun aikana *Rinnetien* varrella ja *Vuohelantien* alkupäässä.

Inventointihetkellä kesällä 2017 huomiota kiinnitti alueen identiteetille ominaisen pienimuotoiseen asumisentapaan liittyvän tunnelman ja aluerakenteen säilyneisyys. Meneillään oli sekä rakennusten että piha-alueiden ja piennarten kunnostustöitä. Pihoja reunustavat usein vanhaa tyyliä mukailevat rima-aidat. Alueen säilymisen kannalta uhkana voisi pitää joidenkin rakennusten huonon kunnan ohella myös vanhan rakennustyylin palauttamisen tai muun kunnostuksen yhteydessä tapahtuvan ylikorjaamisen vaaraa. Myös joidenkin tonttien luonnonmukaisten rinnepihojen liiallinen muokkaaminen kuten pengerrykset, kiveykset, laatoitukset jne. vaikuttavat merkittävästi mäkitupa-alueen miljöökuvan.

VALOKUVAT

Kuvat: Vasemmalla *Rinnetien* ja alla *Timinsaarentien* asutusta. Oikealla ylhäällä aidoin rajattua pihaa *Vuohelantien* varrella ja alla näkymä *Harjutieltä*.

Kuvat: Vasemmalla ylhäällä kuva yläharjulta 1970-luvun tietämillä, Takana oikealla entinen osuuskaupan leipomo Oma (Kuva: Kyröskosken perinneyhdistyksen arkisto, kuvaaja: Vesa Suikka) Alla näkymä Harjutieltä Luhtatien suuntaan. Oikella jokirantaa kosken yläjuoksulla.

KOHDE 20.1.	HAKALA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-411-3-15

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyp	mäkitupa
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1916 ennen
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, ulkorakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, historiallisesti kerroksinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut	Vuonna 1916 muodostetun mäkituvan viim. 1900-luvun taitteesta oleva pihapiiri on säilyttänyt vanhan tyyliensä

KARTTAOTE

Kuvaus

Valtakadun varrella sijaitseva Hakalan kiinteistö lohkottiin vuonna 1928 Kostulan Poussalle kuuluneesta Hannun talosta vuonna 1914 muodostetusta Koskenmaanimisestä mäkitupa-alueesta. Vuonna 1914 solmittiin paikan ensimmäinen vuokrasopimus mäkitupalaisten Oskari ja Hilma Hakalan kanssa. Pihapiirissä on todennäköisesti 1900-luvun taitteen tietämillä rakennettu, lyhytnurkkainen, hirsirunkoinen asuinrakennus, joka on kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittaen. Lisäksi tien vieressä on samoihin aikoihin rakennettu ulkorakennus.

KOHDE 20.2.	KULMALA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-411-3-24

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	mäkitupa
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1916 ennen
Suunnittelija	
Muutosvuodet	2000-I
Rakennukset	päärakennus, ulkorakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, historiallisesti kerroksinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		Vuonna 1916 muodostetun mäkituvan todennäköisesti 1800-luvun puolelta peräisin oleva pihapiiri on säilyttänyt vanhan tyylinsä

KARTTAOTE

KUVAUS

Kulmala on lohkottu vuonna 1931 Kostulan Poussalle kuuluneesta Hannun maasta vuonna 1916 muodostetusta Koskenmaan palstan alueesta. Valtakadun varrella sijaitsevassa pihapiirissä on pitkänurkkainen asuinrakennus (r1) todennäköisesti 1800-luvun lopulta, viimeistään 1900-luvun taitteesta 2010-luvulla kunnostettuna. Ulkorakennus(r2) on 1900-luvun alkupuolelta. Pihaa kehystää perinteinen puutarha.

KOHDE 20.3.	HARJUNPÄÄ
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-411-1-139

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	mäkitupa
Nykykäyttö	
Valmistumisvuosi	1905 tai ennen
Suunnittelija	
Muutosvuodet	1950-1970-l
Rakennukset	päärakennus, piharakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
Kohde	<p>Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen, teollisuushistoriallinen</p> <p>Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, historiallinen kerroksisuus</p> <p>Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen, osa Ylä-Harjun mäkitupa-/teollisuuskylää</p> <p>Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset kohteen alkuperäinen tyyli pihapiireineen on pääosin säilynyt, säilymisen turvaamiseksi kunnostaminen on välttämätöntä, olisi suotavaa kunnostaa päärakennus vanhaa tyyliä kunnioittaen</p>
Arvojen perustelut	1900-luvun taitteessa perustetun mäkituvan asuinrakennus lienee 1800-luvun puolelta, asuinmökki ylös asti salvottu, pitkänurkkainen, ajallisia kerrostumia 1950-70-luvulta pihapiiri vanhassa asussa

KARTTAOTE

Kuvaus

Poussasta vuonna 1956 lohkottua Harjunpäää kutsuttiin ennen itsenäistymistään Kankaanpääksi. Sen asuinrakennus on rakennettu ennen vuotta 1905, jolloin mäkitupalainen ja tehtaan työmies Wille Grönvall solmi siitä paikan ensimmäisen maanvuokrasopimuksen kesällä tehtäviä päivätyötä vastaan. Edelleen pihan eteläreunalla sijaitsevista peruna- ja vihannesmaasta Grönvall teki taksvärkkisopimukset erikseen. Asukkaat vaihtuivat. Vuonna 1908 paikan vuokrasi suutari/ jalkinetyöntekijä Kalle Järvinen, ja vuonna 1913 tehtaan työntekijä Kalle Järvinen. Pihapiiri rakennuksineen on säilyttänyt alueen työväestön asuinympäristöille luonteenomaiset piirteensä. Paikka kaipaa säilyäkseen vanhaa tyyliä kunnioittavaa kunnostusta.

VALOKUVAT

KOHDE 20.4.	HARJUNSIVU
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-411-18-0

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	mäkitupa
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1903 tai ennen
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen, teollisuushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, historiallisesti kerroksinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		viimeistään 1900-luvun alkuvuosina rakennetussa, entisessä tehtaan tukkiasioitsijan ja myöhemmin työnjohtajien asuinrakennuksessa on nähtävissä alkuperäisen tyylin ohella 1900-luvun alkupuolen ja 1900-luvun puolivälin muutosten aikaisia piirteitä

KARTTAOTE

KUVAUS

Poussasta vuonna 1929 lohkotun Harjunsivun ensimmäinen vuokrasopimus tehtiin tukkiasioitsija Juho Leppäsen kanssa vuonna 1903. Talon siirrettyä Oy Kyro Ab:n omistukseen Aukkaat kuuluivat työnjohtajistoon toisin kuin pääosa Yläharjun muusta tehtaan työväestä tuohon aikaan. Viimeistään vuonna 1903 rakennettua, luonnonkiville perustettua, tasakertaan asti hirsirunkoista asuinrakennusta on korotettu 1900-luvun alkupuolella ja osa ikkunoista vaihdettu 1900-luvun puolivälin tietämillä.

KOHDE 20.5.	YLÄTALO
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-411-1-192

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	mäkitupa (?)
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1902 -1910
Suunnittelija	
Muutosvuodet	1950-l
Rakennukset	päärakennus, talousrakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot teollisuushistoriallinen, liikehistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		1900-luvun alkuvuosina rakennettu neljän perheen asuin- ja liiketalo on säilyttänyt historiallisen ominaisuutensa osana teollisuuskylän miljöökokonaisuutta

KARTTAOTE

KUVAUS

Poussasta vuonna 1963 lohkottuun kiinteistöön kuuluu 1900-luvun alkuvuosina rakennettu asuin- ja liikerakennus, jossa alun perin asui neljä perhettä. Kivijalassa toimi mm. limonaditehdas sekä myöhemmin Jalaskosken huonekaluliikkeen puusepän verstaas sekä suutarin verstaas. Rakennuksen ulkoasussa on piirteitä niin 1900-luvun taitteesta kuin puolivälistä. Lisäksi pihapiirissä on päärakennuksen kanssa samanikäinen ulkorakennus

VALOKUVAT

KOHDE 20.6.	PAJAMÄKI
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-411-1-202

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1928
Suunnittelija	tamperealainen arkkitehti K.O.Aro
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus ja sauna

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot teollisuushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen, alueella ainutlaatuinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		Vuonna 1928 arkkitehdin suunnittelema tehtaan työnjohtajan huvila on säilyttänyt historialliset ominaispiirteensä osana teollisuuskylän miljöökuvaa

KARTTAOTE

KUVAUS

Vuonna 1953 Kostulan Poussasta lohkotun kiinteistön asuinrakennuksen suunnitteli tamperelainen arkkitehti K.O.Aro vuonna 1928. Rakennus noudattelee aikansa tyyliä ja alueella vallitsevaa, arkkitehtien Birger Federley ja Bertel Stömmer toteuttamaa mansardikattoista rakennustyyppiä. Huvila on mäkitupavaltaisen työläiskylän alueella ainoa arkkitehdin suunnittelema ja työnjohtajistoon kuuluvalla rakennettu rakennus. Kiinteistö kuului Kyröskosken tehtaan työnjohtajan Emil Jokisen perheelle vuoteen 1970.

KOHDE 20.7.	VUOHELANTIEN - TIMINSAARENTIEN
kiinteistö	MÄKITUPA-ASUTUS

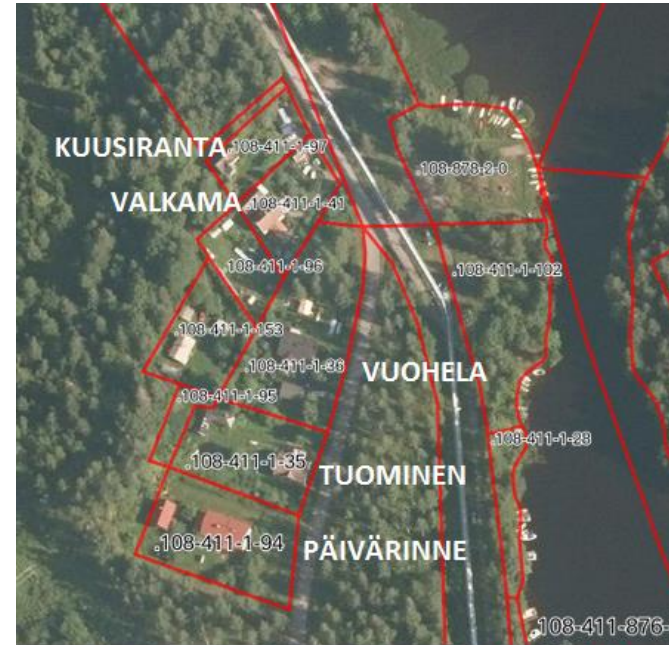

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	mäkitupa
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1800—1900-l taite
Suunnittelija	
Muutosvuodet	1920-luku, 1960-luku
Rakennukset	11 pihapiiriä

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen, teollisuushistoriallinen,
Kohde		Rakennushistorialliset arvot historiallisesti kerroksinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen, Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei siedä muutosta: aluerakenne, tielinjaukset
Arvojen perustelut		Vuohelantien varrella säilynyttä tehtaan työväen mäkitupa-asutusta eri aikoina muutettuna ja kunnostettuna

KUVAUS

Vuohelantien – Timinsaarentien varteen muodostuu tehtaan mäkitupalaisten 1800-1900-luvun taitteessa Poussan maalle perustamia, vuonna 1930 lohkoittuja asuinpihapiirejä. Osan pihapiireistä asuinrakennukset on korvattu uusilla 1960-1970-lukujen aikana eivätkä ole mukana tässä kuvauksessa. Taajamakuvallisesti merkittävä, historiallisesti kerroksinen kokonaisuus käsittää 11 pihapiiriä, joissa on säilynyt alkuperäinen mäkituvan asuinrakennus eri aikoina muutettuna ja kunnostettuna.

Säilyneisyydeltään alkuperäisintä rakennustyyppiä (arvoluokka I) edustavat Koskisen (7) ja Keinumäen (8) pienet, ylös asti salvotut, pitkänurkkaiset asuinrakennukset lienevät aina 1800-luvun puolelta. Keinuniemen päärakennukseen on tehty kuisti ja sitä on ilmeisesti korotettu 1900-luvun alkupuolella. Koskisen päärakennuksen asuinikerroksen ikkunat on vaihdettu 1900-l loppupuoliskolla. Ullakkokerroksessa vanha on vielä jäljellä.

Laineen (11) lyhytnurkkainen asuinrakennus lienee viimeistään 1900-luvun taitteen tietämiltä ja säilynyt pääosin 1900-luvun alkuvuosien asussa (arvoluokka I). Sen katteena on alueella ennen tyyppillinen mutta nykyisin harvinainen kolmiorimahuopa.

Vuohelan (3), Päivärinteen (5) ja Niemen (10) asuinrakennukset on muutettu mansardilappeisiksi 1920-luvun tietämällä ilmeisesti Birger Federleyn tehtaan työväelle samoihin aikoihin suunnitteleminen mansardikattoisten asuinrakennusten sekä aikakauden tyylin innoittamana. Niistä Päivärinta on 2010-luvun aikana kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittavalla tavalla (arvoluokka I). Niemen päärakennuksessa on piirteitä niin 1920-luvulta kuin 1900-luvun lopulta, jolloin ikkunat on muutettu suuriksi tuuletusikkunallisiksi.

Valkaman päärakennukseen on vaihdettu 1960-luvun aikana alueella yleistynyt mineriittivuoraus. Siihen on myös rakennettu matala kuisti.

Kattomateriaaleista vanhin on Laineen päärakennuksen kolmiorimahuopa ja Kuusirannan sekä Päivärinnan betonitiilikatteet. Muissa rakennuksissa on eri aikoina vaihdettuja profiili-, aalto- ja tiilijäljitelmäpeltikatteita. Nurkkakiville pystytettyjen rakennusten sokkeleita on vaihdettu betonisiksi. Nurkkakivirakenne on silti säilytetty useimmissa päärakennuksissa.

Vanhoja hirsi- tai rankorunkoisia, betonitiilikatteisia piharakennuksia on säilynyt Kuusirannan, Valkaman, Laineen, Vuohelan ja Päivärinnan pihapiireissä.

Valkaman ja Kuusirannan kiinteistöjä vastapäätä sijaitsee tehtaan venevalkama, entinen Oy Kyro Ab:n Kyröskoski-laivan laiturinpaikka ja tukinuittoväylä, josta vielä on järvestä jäljellä muutama tukipylväs. Rannassa on vanha kivipyykki.

1. Kuusiranta 108-411-1-97
2. Valkama 108-411-1-41
3. Vuohela 108-411-1-36
4. Tuominen 108-411-1-35
5. Päivärinne 108-411-1-94
6. Kataja 108-411-23-0
7. Koskinen 108-411-1-28
8. Keinumäki 108-411-1-242
9. Suonsyrjä 108-411-1-25
10. Niemi 108-411-1-24
11. Laine 108-411-1-26,

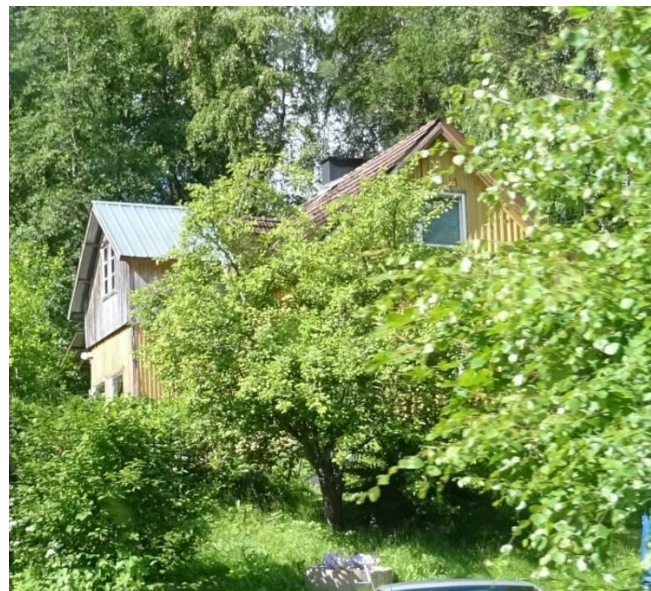
VALOKUVAT

Laineen päärakennus

Kuvat: Vasemmalla yllä Niemi ja Suonsyrjä, alla Keinuniemi. Oikealla ylhäällä Koskinen, alla Päivärinne

Kuvat: Vasemmalla ylhäällä Vuohela, alla Valkama, oikealla ylhäällä Kuusiranta, oikealla entinen Kyröskoskilaivan laiturirannan läheisyydessä kulkenut tukinuittoväylä ja vanha kivipyykki.

KOHDE 20.8.	KOIVURANTA		
kiinteistö			
KIINTEISTÖTUNNUS	108-411-1-45		
			
RAKENNUSTIEDOT			
Tilatyypä	lohkotila		
Nykykäyttö	asuminen		
Valmistumisvuosi	1920-l		
Suunnittelija			
Muutosvuodet			
Rakennukset	päärakennus, ulkorakennus		
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT			
Arvoluokka	I	Historialliset arvot sosiaalishistoriallinen, teollisuushistoriallinen	
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen	
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön	
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset	
Arvojen perustelut		Tehtaan työväen asuinrakennus 1920-luvulta pihapiireineen on säilyttänyt alkuperäisen luonteensa	

KARTTAOTE

KUVAAUS

Aivan kosken partaalla sijaitsevan vuonna 1932 muodostetun kiinteistön pihapiiri on entisen tehtaan puunkuljetusväylän varrella, lähellä tehdasta. Väylää pitkin kulki ennen junarata tehdasalueelle. Myöhemmin puunkuljetus automatisoitiin, ja rata korvattiin kuljetushihnalla. Rata purettiin 1980-luvulla. Koivurannan pihapiiriin kuljetaan radan huoltoväylää pitkin. Talvella 2016-2017 puunkuljetushinnan käyttö loppui, samalla tehdas lopetti tien huollon ja valaistuksen ylläpidon.

Koivuranta lohkottiin Poussan talon maista tehtaan työmies Vihtori Leppäselle lohkotusta Leppäsen mäkituvasta Leppäsen pojalle. Koivurannan pihapiiri käsittää 1920-luvulla rakennetun mansardilappeisen omakotitalon (r1) 1980-luvulla kunnostettuna sekä samaan aikaan rakennetun ulkorakennuksen (r2) alkuperäisessä asussaan. Jokirannassa sijaitsee lisäksi hieman myöhemmin tehty sauna. Pihapiiriä rajaa runsas puutarha vanhoine omenapuineen ja kukkaistutuksineen. Koivuranta on edelleen Leppäsen suvun asuinkäytössä. Vanha Leppänen sijaitsi Koivurannan pohjoispuolella mutta on jo purettu.

VALOKUVAT

Kuvat: Vasemmalla ylhäällä päärakennus, alla ulkorakennus. Oikealla Koivurannan ohi kulkeva puunkuljetusrata tehdasalueen puolelta

LÄHTEET:

Suullisia tietoja, omistaja 18.7.2017

KOHDE 20.9.	PELTTARI
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-411-1-151

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	mäkitupa
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1890-1899
Suunnittelija	
Muutosvuodet	1997
Rakennukset	päärakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen, teollisuushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvalinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		1800-1900-luvun taitteen mäkitupa säilyttänyt alkuperäistä tyyliään osana ajallisia kerrostumia

KARTTAOTE

KUVAUS

Pelttari muodostettiin Poussasta vuonna 1956. Ensimmäisen vuokrasopimuksen teki Oy Kyrö Ab:n Kyröskoski-laivan kapteenina 49 vuotta toiminut Kalle Pelttari 1800-1900-lukujen taitteessa. Tontilla on pitkäsiivu tiensuuntaisesti paikan alkuperäinen mäkitupa eri aikoina kunnostettuna ja vuonna 1997 laajennettuna. Myös alkuperäisiä piirteitä on nähtävissä, mm. pitkät nurkat.

KOHDE 20.10	REKOLA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-411-1-141

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	mäkitupa
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1900-1910
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
Kohde	<p>Historialliset arvot sosiaalishistoriallinen, teollisuushistoriallinen</p> <p>Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen</p> <p>Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen, kokonaisuus Pelttarin hyvin säilyneen pihapiirin ja aluetta kehystävän vanhan kasvillisuuden kanssa</p> <p>Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta</p>
Arvojen perustelut	entisen mäkitupalaisen ja tehtaan työläisen pihapiirissä asuinrakennus 1900-luvun alkuvuosilta kunnostettiin 1920-luvulla ja päällystettiin mineriitillä 1960-luvulla,

palauttava kunnostus 1920-luvun asuun 2010-luvulla.

KARTTAOTE

KUVAUS

Rekolan mäkitupa lohkottiin Poussasta itsenäiseksi kiinteistöksi 1956. Pienen yksikerroksisen asuinrakennuksen rakensi puuseppä Mäkelä 1900-luvun alkuvuosina. Vuonna 1928 sinne muutti mylläri Kaarlo Rekola, joka laajensi päärakennusta ajan ja paikan hengessä mansardilappeiseksi huvilamaiseksi. 1960-luvun taitteessa monen alueen rakennuksen tavoin 1920-luvun tyyliin yhdistettiin mineriittivuoraus ja kaksi-kolmijakoiset pystyikkunat. 2000-luvun aikana toteutettu palauttava kunnostus ja mineriittivuorauksen vaihto vaakavuoraukseen on tehty rakennuksen vanhaa tyyliä kunnioittaen. Pihapiiriä kehystää puutarha ja pohjoisivulla metsä.

KOHDE 20.11.	RINNETIEN-KORPIKAIVONTIEN RISTEYS
kiinteistö	Harjurinne, Kangasniemi, Oma, Rinteenpää,
KIINTEISTÖTUNNUS	108-411-1-147, 108-411-1-132, 108-411-1-63, 108-411-1-143

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	mäkitupa
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1880-1937
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	asuinrakennukset, piharakennukset, ulkorakennukset
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot sosiaalishistoriallinen, teollisuushistoriallinen, liikehistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen, solmukohta
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: aluerakenne, asuinrakennukset, pihakasvillisuus, tiemaisema Säilymisen kannalta tärkeää: kunnostus vanhaa tyyliä kunnioittaen, alueen ominaispiirteet huomioiden,

Arvojen perustelut	entiset taksvärkkiläisten ja tehtaantyöläisten mäkituvat sekä osuuskaupan vanha leipomo 1900-luvun taitteesta muodostavat ehyen miljöökokonaisuuden
---------------------------	---

KARTTAOTE

KUVAAUS

Rinnetien ja Korpikaivontien risteysalueelle muodostuu yhtenäinen kokonaisuus neljästä Kostulan kylän Poussan talon entisestä mäkituvan pihapiiristä. Työväestön vanhaan asumisenmuotoon liittyvät ominaiset piirteet ovat tällä alueella säilyneet hyvin. Alueella ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia verrattuna vuoden 2001 inventointiin. Nimi Eedlan ahde viittaa Kangasniemen ensimmäiseen mäkitupalaiseen Edla Kangasniemeen.

Entinen osuuskaupan leipomo Oma lohkottiin vuonna 1932, Harjurinne, Kangasniemi ja Rinteenpää vuonna 1953. Harjurinteen maanvuokrasopimus tehtiin vuonna 1904 Eeva ja Fabian Virtaselle ja päärakennuksessa toimi sekatavarakauppa sekä Tuomisen suutarin liike. Ylös asti salvotun pitkänurkkaisen päärakennuksen rakennusajankohdaksi on vuoden 2001 inventoinnissa mainittu 1880-1899. Ulkoasussa on säilynyt runsaasti vanhoja piirteitä. Pihassa on lisäksi pienempi, syytinkitupana toiminut asuinrakennus vuodelta 1924. Kangasniemen entisen mäkituvan päärakennus on rakennettu ennen vuotta 1903, jolloin siitä

tehtiin maanvuokrasopimus viereisen osuuskaupan leipomon työntekijän ja myöhemmin tehtaan saunottajan Edla Kangasniemen kanssa. Pitkänurkkainen, ylös asti salvottu päärakennus on säilyttänyt alkuperäisen ilmeensä, vaikka muutoksia onkin tehty mm. vaihtamalla ikkunoita. Rinteenpään nimi oli ennen Saarinen mutta ilmeisesti lohkomisen yhteydessä rekiseterinimeksi tuli nykyinen nimi. Ensimmäinen maanvuokrasopimus tehtiin vuonna 1905 Emil Saarille, joka toimi tehtaalla hevostmiehenä. Pihapiirissä on kaksi asuinrakennusta, joista tien puoleinen, betonipilareille perustettu on vuodelta 1937. Ylempänä rinteessä sijaitseva pienempi, tasanurkkainen, entinen taksvärkkitorppa mahdollisesti vuodelta 1908. Rinteenpään itäpuolelle sijoittuu Oman kiinteistö, jonka nimi on peräisen entisen osuusliikkeen eli Oman leipomon ajoilta. Päärakennus on ilmeisesti vuodelta 1902 ja leipomon toiminta käynnistyi vuonna 1903. Oman uuden leipomon valmistumisen jälkeen 1928 toiminta siirtyi sinne ja vanha leipomo muutettiin henkilökunnan työsuhteasunnoiksi. Rakennuksen alkuperäinen tyyli on pääosin säilytetty myöhempien kunnostusten yhteydessä.

VALOKUVAT

Kuvat: Vasemmalla Harjurinteen päärakennus, oikealla ylhäällä Rinteenpään uusi asuinrakennus ja sen takana vanha mäkitupa, keskellä Oman entinen leipomorakennus, alla Kangasniemen mäkitupa Eedlan ahteessa Rinnetien suunnasta kuvattuna

KOHDE 20.12.	HARJUTIEN – KAARTOTIEN – LUHTATIEN - KORPIAIVONTIEN RISTEYSALUE
alue	Välimaa, Santakari, Hietämäki, Mäki II, Linja
KIINTEISTÖTUNNUS	

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	mäkitupa
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	ennen 1904 – 1960-I
Suunnittelija	
Muutosvuodet	1960-I taite, 2010-I taite
Rakennukset	Välimaa, risteysalueen aluerakenne

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen, teollisuushistoriallinen, liikehistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot historiallinen kerroksisuus
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen solmukohta
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: aluerakenne, Välimaa, säilymisen edellytyksenä nykytilan säilyttäminen, palauttava kunnostus
Arvojen perustelut		Rinnetien, Korpikaivontien ja Harjutien risteysalueen aluerakenne, pihapiirien kasvillisuus ja tonttikoot ovat säilyneet rakennuskannan muutoksista ja uudistamisesta

huolimatta, Välimaan päärakennus on palautettu vanhaan asuun, runsas vanha pihakasvillisuus ja puusto

KARTTAOTE

KUVAUS

Harjutien, Kaartotien, Luhtatien ja Korpikaivontien risteysalue muodostaa yhden Yläharjun taajamakuvallisista solmukohtista. Risteysalueella yhtyy vanha kosken myllyille Harjutien linjausta pitkin johtanut Myllytie eri aikoina alueelle muotoutuneiden kulkureittien kanssa. Myllytie päättyy nykyisin Harjutien päässä ja jatkuu heikosti tunnistettavana polkuna länteen päin.

Auetta kehystävät Välimaan, Santakarin, Hietämäen, Mäki II:n ja Linjan pihapiirit. Kiinteistöt on lohkottu vuonna 1956 Järvenkylän Poussasta. Alueen pihapiirit ovat muodostuneet viimeistään 1800-luvun lopun ja 1900-luvun taitteen aikoihin ja niihin on tehty muutoksia, laajennuksia ja kunnostusta myöhemmin eri aikoina. Linjan (1) päärakennus on korvattu uudella 1960-luvulla. Mäki II:n (2) päärakennuksen julkisivut ovat 1980-luvun asussa. Mäen kiinteistö jakautuu Mäki

I:ksi ja II:ksi. Alun perin kiinteistön nimi oli Kulmala. Uusi nimi otettiin käyttöön 1983 lohkomisen yhteydessä. Kiinteistöjen lohkomisen yhteydessä kantatalon nimen muutos on harvinaista alueella. Pääosa alueen nykyisistä kiinteistöistä on muodostettu 1950-luvun aikana mäkitupien pohjalta, ja rekisterinimet vakiintuneet talojen varhaisten asukkaiden nimien mukaan. Mäki II:n ympäristöä on kutsuttu Lammin kulmaksi paikan entisen asukkaan Arvi Lammin mukaan. Talon nurkalle asennettiin aikoinaan alueen ensimmäinen sähkövalo. Santakarin (3) päärakennus päällystettiin mineriitillä usean alueen asuinrakennuksen tavoin 1960-luvun tietämillä. Samoin kunnostettiin Hietamäen (4) vuonna 1946 rakennettu entinen kaupparakennus. Välimaan (5) vuokrasopimuksen teki työmies Taavetti Syrjänen vuonna 1904. Päärakennuksen aiemmin mineriittipäällysteiset julkisivut palautettiin vanhaan asuun lautaverhoiluksi 2010-luvun taitteen paikkeilla. Sekä Välimaan että Linjan pihapiirejä kehystää vanha puutarha ja matala rima-aita.

VALOKUVAT

KOHDE 21	ALAHARJU
Alue	

ALUETIEDOT

Aluetyppi	taajama
Ominaispiirteet, ilmiöt	mäkitupa-asutus, pienteollisuus, puistomaisuus
Säilyneisyys	yksittäiskohteita, pienempiä alukokonaisuuksia

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen, teollisuushistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, moderni
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot taajamakuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: leipomo, Koskisen pajan pihapiiri, alueokonaisuus, joka on erikseen rajattu karttaan
Arvojen perustelut		1800-luvun lopulta lähtien Kostulan Alasesta lohkotuista vuokratiloista muodostunut tehtaan työntekijöiden vuokra-alue käsittää lisäksi 100 vuotta vanhan pajan alkuperäisenä sekä 1920-luvun klassistisen osuuskaupan leipomon, alue on jonkin verran fragmentoitunut
Suosituks		Hyvin säilyneiden alueiden ominaispiirteiden

vaaliminen, rakennusten kunnostaminen, palauttava kunnostus täysin uusien materiaalien ja rakennustyyppien tuominen alueelle ei ole suositeltavaa

KARTTAOTE

Vihreä katkoviiva Alaharjun kulttuurimaiseman raja, oranssi katkoviiva keskeiset arvot arvoalueella.

ALUEEN KUVAUS

Alaharjeksi kutsutusta Kyröskosken teollisuustaajamasta käytetään myös nimitystä Alasen harju, sillä alinna harjun rinteellä sijaitseva asuinalue on lohkottu Järvenkylän Alasesta. Ylä- ja Alaharju erotettiin toisistaan vuonna 1953 rakentamalla Järvenkylän ja Kostulan kylien rajalle nykyinen Koskitie. Tien paikalta purettiin runsaasti rakennuksia.

Alaharjun alue muodostuu harjun alarinteeseen, Valtakadun itäpuolelle, Koskitien eteläosaan, jonka eteläreuna rajautuu vanhaan ja uuteen toriin. Alaharjun läpi kulkee pohjois-eteläsuunnassa kolme katua, tehdasalueen itäreunan ja Alaharjun länsireunan välillä kulkeva, entinen kauppakatu Hammareninkatu, sen

länsipuolella, alueen keskellä Myllärinkatu ja lännimmäisenä Sepänkatu. Inventoitu alue jää Sepänkadun ja Hammareninkadun väliin. Alue käsittää vanhaa tehtaan työväen mäkitupa-asutusta sekä pienteollisuusrakennuksia

Mäkitupa-asutus on muodostunut alaharjun alueelle 1800-luvun lopun – 1900-luvun taitteen aikana. Maanvuokrasopimuksia alettiin laatia kirjallisina 1900-luvun alkuvuosina. Mäkitupia lohkottiin itsenäisiksi kiinteistöiksi 1920-luvulta 1950-luvulle alueittain useiden kiinteistöjen yhteislohkomisissa. Rekisteröintien yhteydessä entisten mäkitupatonttien nimiksi virallistettiin usein ensimmäisen maanvuokrasopimuksen laatineen vuokralaisen sukunimi. Tonttikoot ja kiinteistöjen alkuperäiset nimet on pääosin säilytetty.

Aluerakenne on paikoin fragmentoitunut. Parhaiten kulttuurihistorialliset piirteensä on säilyttänyt Oma I ja Mäen muodostama kokonaisuus sekä Sepänkadun ja Myllärinkadun väliin jäävä alue joka käsittää Lehtorinteen, Ylänurmen ja Koskisen pajan muodostaman alueen, joka tien toisella puolella yhdistyy Salomäen ja Lehtolan pihapiireihin. Pihojen kasvillisuus muodostaa alueesta puistomaisen kokonaisuuden.

Entisiä mäkitupia alueella on jäljellä 11 eri aikoina kunnostettuina ja muutettuina. Osa alaharjun pihapiireistä on uudistunut ja alueella on myös kaksi rintamamiestalotyylisiä asuinrakennusta. Lisäksi Myllärinkadun ja Valtakadun risteyksessä olleelle rakentamattomalle alueelle, taajamakuvalliseen solmukohtaan on vuonna 2011 rakennettu uusi paritalo.

Alueen alkuperäiset mäkituvat ovat muuttuneet vuosien myötä. Ainoastaan Mäen kiinteistön pieni asuinrakennus on 1900-luvun taitteen asussa. 1920-luku oli muutosten aikaa samoin kuin muuallakin Kyröskosken alueella, jolloin rakennuksia korotettiin ja niihin tehtiin ajalle tyypillinen mansardikatto kuten Koskimaan, Koivuniemen, Ylänurmen ja Lehtorinteen asuinrakennuksiin Sepänkadun ja Valtakadun kulmauksessa olevassa Lehtolan entisessä mäkituvassa on toiminut vaateliike 1930-luvulta lähtien. Rakennukset kunnostettiin nykyiseen asuunsa 1950-luvulla.

Alueelta inventoitiin omille kohdekorteilleen liikekiinteistö Tasanne (r1), entinen osuuskaupan leipomo (r2) ja Koskisen paja (r3). Lisäksi aluekokonaisuutena inventoitiin erilliselle kortille Myllärintien varressa sijaitseva, hyvin alkuperäiset piirteensä säilyttänyt puistomainen mäkitupa-kokonaisuus (r4)

Tasanteen kiinteistö sijaitsee Sepäntien varrella, uuden torin itälaidalla. Sen vuokrasopimus Kostulan Alasen kanssa tehtiin 1914 ja liikerakennus valmistui vuonna 1915. Sen mansardikattoisen päärakennuksen suunnitteli puuseppä Juho

Mäkipää. Rakennus on säilytetty lähes alkuperäisenä ja sijaintinsa ansiosta se on yksi Kyröskosken näyttävimmistä rakennuksista.

Oma I on entinen Osuuskaupan leipomo. Vuonna 1902 perustetun Hämeenkyrön osuuskaupan ensimmäinen leipomo sijaitsi yläharjussa, Rinnetien varrella Oma -nimisessä kiinteistössä, jossa se edelleen on jäljellä lähes alkuperäisessä asussaan. Uusi 1920-luvun klassistishenkinen, tiilirunkoinen rapattu rakennus valmistui vuonna 1928 hieman alemmas harjun risteeseen. Kaksikerroksiseen rakennukseen sijoitettiin leipomon lisäksi kahvila ja myymälä sekä toimistotiloja. Tontilla oli lisäksi kaksi muuta rakennusta, jotka on purettu kauan sitten. Leipomo on säilynyt alkuperäisenä ja on kunnostuksen tarpessa.

Koskisen pajana tunnettu *Konelan* kiinteistö käsittää vuosien 1917-1929 aikana rakennetun pajan sekä asuinrakennuksen vuodelta 1917. Paja on rakennettu kahdessa eri vaiheessa jotka kumpikin ovat alkuperäisessä asussa. Samoin asuinrakennuksen uusrenessanssienkin tyyli on säilytetty.

Alaharjun alueelle muodostuu myös arvoalue, jolla aluerakenne ja rakennukset ovat säilyttäneet historialliset ominaispiirteensä. Koko aluetta yhdistää kasvillisuus ja vanha puusto.

Entinen osuuskaupan leipomo vuodelta 1928 on alkuperäisessä asussaan

Vasemmalla Koskisen paja, alla Ylänurmen kiinteistö, oikealla alueen puistomaisia pihapiirejä, alla Tasanteen päärakennus Sepänkadun päässä

KOHDE 21.1.	KONELA
kiinteistö	Koskisen paja
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-3-35

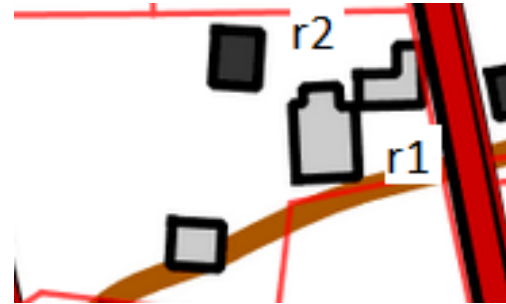
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyp	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1916
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	paja, asuinrakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot teollisuushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot ainutlaatuinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: pihapiiri rakennuksineen ja sitä kehystävine puutarhoineen
Arvojen perustelut		Vuonna 1917 perustettu paja kunnostettuna ja asuinrakennus vuodelta 1917 julkisivuiltaan lähes alkuperäisenä

KARTTAOTE

KUVAUS

Koskisen pajana tunnetun Konelan tontin vuokrasi vuonna 1916 J. Jalava mutta myi vuokraoikeuden jo vuonna 1917 Juha ja Vilho Koskiselle. Vilho Koskinen perusti kiinteistöön korjauspajan. Pajatoiminta siirtyi hänen pojilleen vuonna 1953. Alun perin navetaksi rakennettu, pitkänurkkainen vanha paja, johon tehtiin 1920-luvulla jatko-osa (r1). on 1916-1917 rakennettu hirsirunkoinen asuinrakennus (r2), joka on julkisivuiltaan säilyttänyt alkuperäisen ilmeensä. Lisäksi pihassa on 1920-luvulla rakennettu sauna.

KOHDE 21.2.	OMA I
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-7-53

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	
Valmistumisvuosi	1928
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	leipomo

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot liikehistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta, tarvitsee pikaista kunnostusta
Arvojen perustelut		Vuonna 1928 rakennettu osuuskaupan leipomo- ja myymälärakennus alkuperäisessä asussaan

KARTTAOTE

KUVAUS

Vuonna 1902 perustetun Hämeenkyrön Osuuskaupan uusi leipomo valmistui vuonna 1928. Vanha leipomo (nyk. Oma) Rinnetiellä muuttui henkilökunnan asunnoiksi. Kaksikerroksinen rakennus käsitti alun perin leipomon, myymälän ja kahvilan sekä työntekijöiden toimistotiloja. Kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus on alkuperäisessä asussaan ja välttävissä kunnossa

KOHDE 21.3.	TASANNE
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-3-84

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyypä	lohkotila
Nykykäyttö	asuin- ja liikekiinteistö
Valmistumisvuosi	1915
Suunnittelija	päärakennus: puuseppä Juho Mäkipää
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, ulkorakennus

KULTTUURIHISTORIAALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot liikehistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen, historiallinen solmukohta
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		vuonna 1915 paikallisen puusepän suunnittelema asuin- ja liikekiinteistö on säilynyt alkuperäisessä asussa, sijainti taajamakuvallisesti keskeisellä paikalla

KARTTAOTE

KUVAUS

Tasanteen liike- ja asuinkiinteistö sijaitsee Sepäntien varrella, uuden torin itälaidalla. Sen vuokrasopimus Kostulan Alasen kanssa tehtiin 1914 ja liikerakennus valmistui vuonna 1915. Mansardikattoisen päärakennuksen suunnitteli puuseppä Juho Mäkipää. Liikerakennus on säilytetty lähes alkuperäisenä ja sijaintinsa ansiosta se on yksi Kyröskosken näyttävimmistä rakennuksista.

KOHDE 22	VANHA TORI JA RAITTI
Alue	

ALUETIEDOT

Aluetyppi	taajama
Ominaispiirteet, ilmiöt	elinkeinohistoriallinen alue, Kyröskosken vanhin liikekeskus
Säilyneisyys	vanhan torin ympäristössä on säilynyt vanhoja liikerakennuksia

KULTTUURIHISTORIAALLISET ARVOT

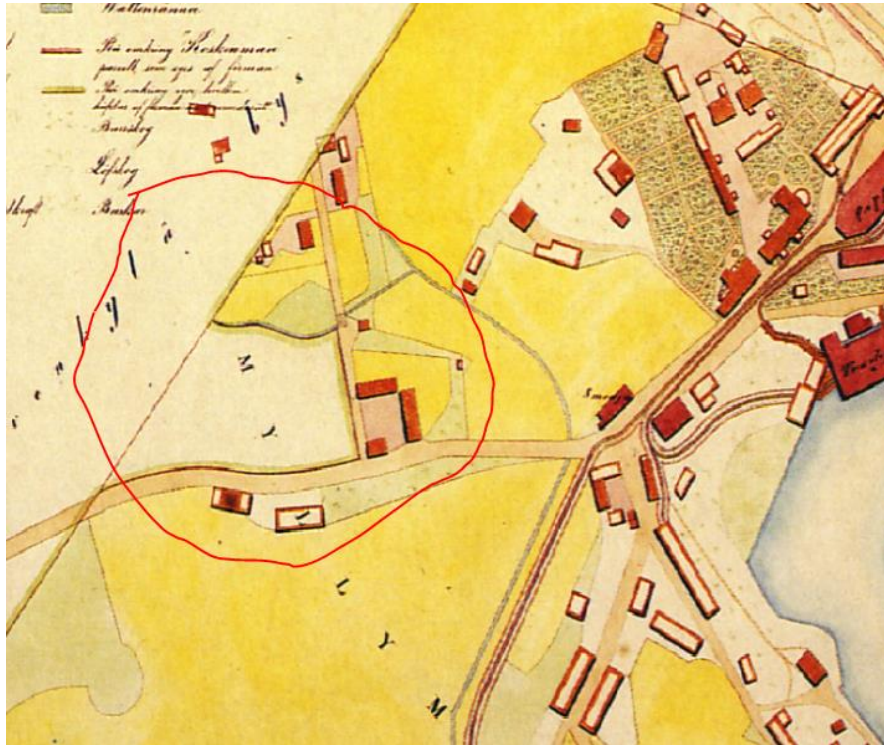
Arvoluokka	II	Historialliset arvot liikehistoria
		Rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen, historiallisesti kerroksinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot taajamakuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		Kyröskosken vanhan torin ympäristössä ja entisen kauppakadun, Hammareninkadun itäpäässä tehtaän länsireunalla on säilynyt fragmentaarisesti muutama vanha liikerakennus aikaväliltä 1904 – 1953 pääosin rakentamisajankohtansa asussa, kolmen rakennuksen suunnittelija on rakennusmestari Jalmari Salovaara, puistomaisuus
Suosituks		vanhojen liikerakennusten säilyttäminen, vanha pihakasvillisuus, puistomaisuus, alueen

kehittäminen em. arvoja vaalivalla tavalla, myös alueen pohjoispuolella sijaitsevan Alaharjun kulttuurihistoriallisten arvojen huomioiminen aluetta kehitettäessä

KARTTAOTE

Kohteet: 22.1.Aho, 22.2.Viiskulma, 22.3.Hietala, 22.4. Kainola. Vihreä katkoviiva kulttuurimaiseman raja

Torin paikka suunnilleen vuoden 1902 kartalla

ALUEEN KUVAUS

Hammareninkadun ja tehtaän länsipuolelle jäävää aluetta kutsutaan edelleen vanhaksi toriksi, vaikka toripaikka on jo aikaa sitten siirtynyt nykyiselle paikalleen Valtakadun varteen. Vanhin torin sijainti nykyisin tehdasalueen sisäpuolisella alueella, josta se 1800-1900-lukujen taitteessa siirtyi vanhan torin alueelle. Vanhaa toria ympäröivät liikerakennukset on pääosin purettu. Liikerakennukset reunustivat ennen torin itäreunaa pitkin kulkevan entisen kauppakadun, Hammareninkadun vartta aina nykyisen Valtakadun kehäliittymään asti. Niistä on purettu kaikki lukuun ottamatta kadun itäpäässä sijaitsevaa vuonna 1904 perustettua entistä Ahon ruumisarkkiliikkeen kiinteistöä ja sen länsipuolella olevaa Girsin kulmaksi kutsuttua paikkaa, jossa nykyisin sijaitsee Viiskulman kiinteistö vuoden 1953 rakennuksineen. Rakennuksessa toimi Väisäsen

valokuvaamo, joka siirtyi siihen samalta paikalta puretusta vanhasta liikerakennuksesta. Viiskulman ja vanhan torin välissä sijaitsivat myös Birger Federleyn suunnittelemat ns. Mestareiden talot, jotka purettiin 1980-luvulla. Paikalla on nykyisin tehtaan parkkipaikka.

Vanhan torin reunamille Torikadun varteen sijoittuu entinen Olga Olinin vaatekauppa Kainola vuodelta 1929 sekä Hammareninkadun ja Torikadun risteykseen Hietalan entinen liikerakennus vuodelta 1932.

Hietalaa vastapäätä sijaitsi ilmeisesti 1990-luvulle asti Wäinäsen kauppa ja Kainolan pohjoispään puolella Pelmarin taloksi kutsuttu liikerakennus, joiden tyhjiä tonteilla on edelleen jäljellä pihakasvillisuutta ja vanhaa puustoa.

VALOKUVAT

Yläkuvassa torin seutua 1960-luvun tietämillä, oikealla ylhäällä Viiskulma ja Aho. Alla vanha tori 1920-1930-luvulla tehtaan suunnasta kuvattuna. Hietalaa ei vielä ole. Kainola mahd. rakenteilla kuvan keskivaiheilla. Kuvat: Kyröskosken perinneyhdistyksen arkisto

KOHDE 22.1.	AHO
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-3-105

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyypä	mäkitupa
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1904
Suunnittelija	
Muutosvuodet	1932, 1980-l
Rakennukset	päärakennus, ulkorakennus
KULTTUURIHISTORIAALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
Kohde	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen, liikehistoriallinen
	Rakennushistorialliset arvot
	Maisemalliset, kyläkuvaliset, taajamakuvaliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvalinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	teollisuustaajamassa säilyneen entisen ruumisarkkuliikkeen pihapiirissä on säilynyt vanha asuinrakennus vuodelta 1904 1970-luvulla kunnostettuna sekä ulkorakennus vuodelta 1932

KUVAUS

Järvenkylän Alasesta vuonna 1956 lohkotun Ahon maanvuokrasopimuksen teki Kyröskosken tehtaan puuseppä Kalle Aho vuonna 1904. Aho rakensi tontille asuinrakennuksen samana vuonna. Lisäksi samoihin aikoihin valmistui ulkorakennus, johon Aho perusti ruumisarkkuliikkeen. Liikkeen toiminta siirtyi uuteen paikkaan 1932 jälkeen. Asuinrakennus paloi 1970-luvulla ja kunnostettiin vanhaa tyyliä mukailien. Ulkorakennus on vuodelta 1932.

VALOKUVAT

KOHDE 22.2.	VIISKULMA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-3-35

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyp	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1952-1953
Suunnittelija	Jalmari Salovaara
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	II
	Historialliset arvot liikehistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut	taajamakuvallisesti arvokas

KUVAUS

Vuonna 1953 Järvenkylän Alasesta lohkotun talon paikka tunnetaan myös ns. Girsin kulmana tontin paikkeilla 1860-luvulla asuneen Girs-nimisen puuvillatehtaan työntekijän mukaan. Ensimmäinen kirjallinen maanvuokrasopimus tehtiin vuonna 1896. Vuokralainen oli tehtaan työmies Kaarle Hietala. Nykyisen rakennuksen suunnitteli hämeenkyröläinen rakennusmestari Jalmari Salovaara 1952-1953. Siinä toimi pitkään Väisäsen valokuvaamo. Nykyisin kiinteistö on asuinkäytössä.

VALOKUVAT

KOHDE 22.3.	HIETALA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-3-35

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1932
Suunnittelija	Jalmari Salovaara
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
Kohde	Historialliset arvot liikehistoriallinen
	Rakennushistorialliset arvot
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut	taajamakuvallisesti arvokas

KUVAUS

Vuonna 1953 Järvenkylän Alasesta lohkotun talon maakauppa tehtiin kahdessa osassa, vuonna 1932 ja lohkomisen jälkeen vuonna 1953. Ensimmäinen kirjallinen maanvuokrasopimus tehtiin vuonna 1904 tehtaan työmies Kaarle Hietalan kanssa, jonka rakentama asuinrakennus purettiin nykyisen, hämeenkyröläisen rakennusmestarin Jalmari Salovaaran vuonna 1932 suunnitteleman, aumakattoisen, peiterimavuoratun liikerakennuksen tieltä. Rakennuksessa on toiminut useita liikkeitä. Nykyisin asuinkäytössä olevan entisen liikerakennuksen alkuperäinen tyyli ja vanhat näyteikkunat on säilytetty.

VALOKUVAT

KOHDE 22.4.	KAINOLA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-3-35

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1929
Suunnittelija	rakennusmestari Jalmari Salovaara
Muutosvuodet	1950-l
Rakennukset	päärakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
Kohde	<p>Historialliset arvot elinkeinohistoriallinen</p> <p>Rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen, historiallisesti kerroksinen</p> <p>Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvalinen</p> <p>Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta</p>
Arvojen perustelut	vanhan torin ympäristössä säilynyt paikallisen rakennusmestarin Jalmari Salovaaran suunnittelema liikerakennus vuodelta 1929 on pääosin rakentamisaajan asussa, jonkin verran 1950-luvulla tehtyjä muutosten

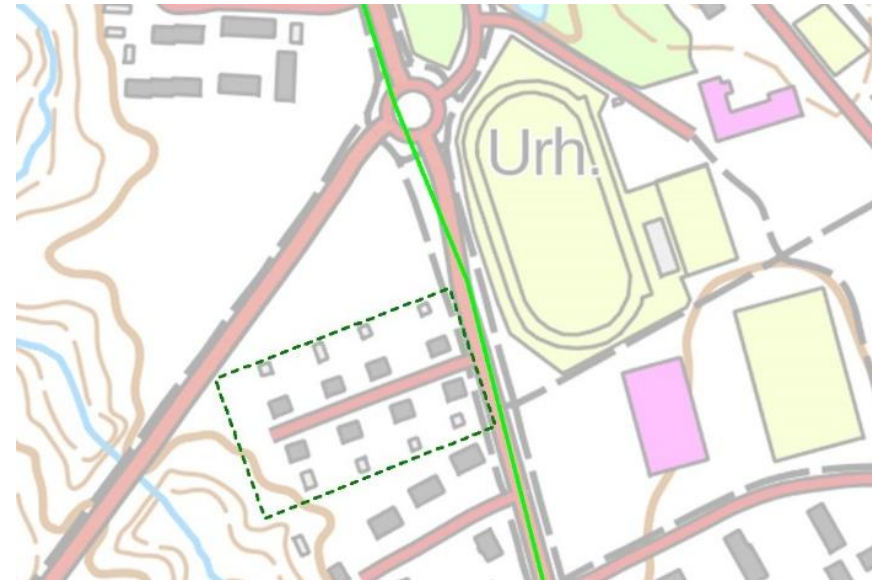
KUVAUS

Vuonna 1932 Järvenkylän Alasesta lohkottu liikerakennus valmistui hämeenkyröläisen rakennusmestari Jalmari Salovaaran suunnittelemana vuonna 1929. Siinä toimi aluksi Olga Olinin vaatekauppa. Nimensä kiinteistö sai Olinin tyttären Kainon mukaan. Tytär jatkoi liiketoimintaa vuodesta 1951 lähtien. Hämeenkyrön Säästöpankki osti talon vuonna 1956. Pankin toiminnan loputtua paikka jäi asuinkäytön ohella mm. yhdistystoiminnan käyttöön. Nykyisin kiinteistö on asuinkäytössä. Kainola on rakentamisaikajakohtansa ja alueen tyyllille tyyppilliseen tapaan mansardikattoinen. Alkuperäiset ikkunat on säilytetty lähes koko rakennuksessa. Päädyissä ja kaavelissa on kissanpenkit. Säästöpankin aikana tehtyjä muutoksia ovat suuret näyteikkunat ja laaja betoniportaitikko.

VALOKUVAT

KOHDE 23		PAUKUNPERÄ	
Alue			
			
ALUETIEDOT			
Aluetyyppi		taajama	
Ominaispiirteet, ilmiöt		yhtenäisyys, alkuperäisyys, teollisuushistoria	
Säilyneisyys		autenttinen	
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT			
Arvoluokka	I	Historialliset arvot sosiaalishistoriallinen, teollisuushistoriallinen	
		Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen	
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot taajamakuvallinen	
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei siedä muutosta	
Arvojen perustelut		alkuperäisyytensä säilyttänyt 1920- ja 1940-luvuilla suunniteltu ja rakennettu Kyröskosken tehtaan ammattityömiesten asuinalue, suunnittelijoina Birger Federley ja Bertel Strömmer, sijaitsee RKY-alueella	
Suosituks		vaaliminen	nykytilannetta ylläpitäen

KARTTAOTE

Vihreä katkoviiva Paukunperän kulttuurimaiseman rajaus

ALUEEN KUVAUS

Paukunperä on osa Myllymäen kylän Eljaalasta vuonna 1927 Kyröskosken tehtaalle lohkottua Valkjärvi-nimistä aluetta, jolle perustettiin tehtaan työntekijöiden ja virkailijoiden asuinalueita. Valtakadun, Häijääntien ja Turkimusojan väliin jäävällä alueella, vastapäätä Kyröskosken urheilukenttää sijaitseva Paukunperä lohkottiin yksityisille kiinteistönomistajille, kun tehdas myi alueen vuonna 1984.

Kyröskosken tehdas rakennutti Paukunperän alueelle kahdeksan paritalon muodostaman asuinalueen tehtaan koneenkäyttäjien toimiville ammattityömiehille. Talot rakennettiin kahdessa eri vaiheessa. Vuosien 1927-1929 aikana valmistuneet neljä taloa olivat arkkitehti Birger Federleyn ja 1940-luvulla valmistuneet toiset neljä taloa arkkitehti Bertel Strömmerin suunnittelema. Alue on säilynyt alkuperäisessä asussa sen keskelle tehtyine koivukujanteineen. Se on osa Kyröskosken tehdasyhdyskunnan valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY2009)

VALOKUVAT

Birger Federleyn suunnittelema rakennustyyppi 1920-luvulta

Kuvat: Ylhäällä Federleyn 1920-luvun talot valmiina, ennen Strömmerin suunnitteleminen talojen rakentamista (Kyröskosken perinneyhdistyksen arkisto)

KIRJALLISUUS:

Kyröskosken tehdasyhdyskunta

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_kartta.aspx?KOHDE_ID=1887&OBJECTID=24245

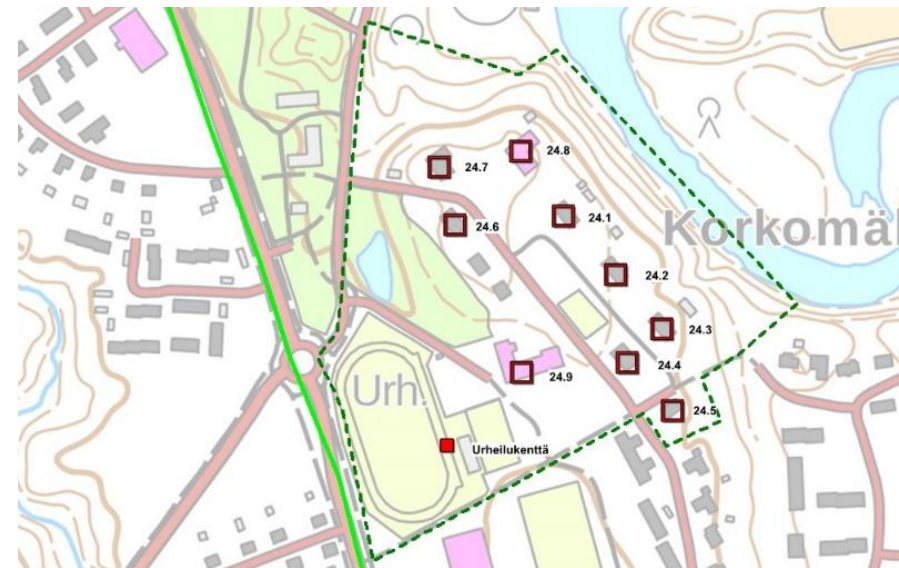
KOHDE 24	KORKOMÄKI
Alue	Virkailijoiden asuinalue, Koskilinna ja urheilukenttä

ALUETIEDOT	
Aluetyyppi	taajama
Ominaispiirteet, ilmiöt	puistomaisuus, modernismi, teollisuusyhteisön asutushistoria
Säilyneisyys	rakennuskanta pääosin rakennusajankohtansa asussa
KULTTUURIHISTORIAALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	<p>Historialliset arvot sosiaalishistoriallinen, teollisuushistoriallinen</p> <p>Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen, historiallisesti kerroksinen</p> <p>Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot taajamakuvallinen</p> <p>Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: aluerakenne, pihapiirit, päärakennukset, puisto</p>
Arvojen perustelut	Arkkitehtien Birger Federley ja Bertel Strömmer 1920-1950-luvun aikana tehtaan johtajille ja virkailijoille suunnittelema asuinalue on säilynyt pääosin alkuperäisessä asussaan. Rakennuksia on kunnostettu vanhaa tyyliä vaalien, vanha puusto, koivukujanteet, pensasaidat ja pihakasvillisuus luovat alueelle puistomaisen ilmeen, myöhempää rakennuskantaa v. 1963 ja 1976 asuinrakennukset, lisäksi alueen eteläreunalla arkkitehti Arne Thulénin suunnittelema seurojentalo Koskilinna 1940-luvulta ja tehtaan 1930-

	luvulla perustama urheilukenttä nykyisessä asussaan. Alue kuuluu Kyröskosken teollisuusyhdykskunnan valtakunnallisesti arvokkaaseen rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY2009)
Suosituks	nykytilan vaaliminen ja ylläpitäminen, puistoalueiden kunnostus

KARTTAOTE

Vihreä katkoviiva kulttuurimaiseman raja

ALUEEN KUVAUS

Korkomäki on osa Myllymäen kylän Eljaalasta vuonna 1927 Kyröskosken tehtaalle lohkottua Valkjärvi-nimistä aluetta, jolle perustettiin tehtaan työntekijöiden ja virkailijoiden asuinalueita. Vuonna 1988 tehdas myi Korkomäen asuintalot yksityisille ja kiinteistöt lohkottiin itsenäisiksi kiinteistöiksi.

Korkomäki on saanut nimensä suunnilleen Jokipuiston ja nykyisin motellina toimivan Jokipalatsin paikkeilla sijainneesta Myllymäen kylän Eljaalan ja Mattilan talojen yhteisestä Korkomäen torpasta, joka perustettiin vuonna 1786. Torppa lakkasi vuonna 1925, jolloin alue myytiin tehtaan omistukseen.

Alueen ensimmäinen rakennus, arkkitehti Birger Federleyn suunnittelema yhden perheen virkailijatalo, valmistui pian 1920-luvun puolivälin jälkeen. Rakennus purettiin jo vuonna 1963 nykyisen Jokipalatsin (r8) tieltä. Julkisivuiltaan rakennusajankohtansa asussa olevassa rakennuksessa toimii nykyisin Kyröskosken motelli.

Toinen Birger Federleyn suunnittelema asuinrakennus valmistui vuonna 1929 Jokipalatsin eteläpuolelle. Se oli muuten samanlainen mansardikattoinen, peiterimoitettu, hirsirunkoinen rakennus mutta suunniteltu kahdelle virkailijaperheelle. Kummankin päädyn sisäänkäynnin edessä oli näyttävä lasikuisti ja lappeissa lapeikkunoita. Lohkomisen yhteydessä 1980-luvun lopulla kiinteistö sai nimekseen Federleyn huvila (r1). Asuinrakennus on julkisivuiltaan rakentamisajankohtansa asussa ja kahden perheen asuinkäytössä.

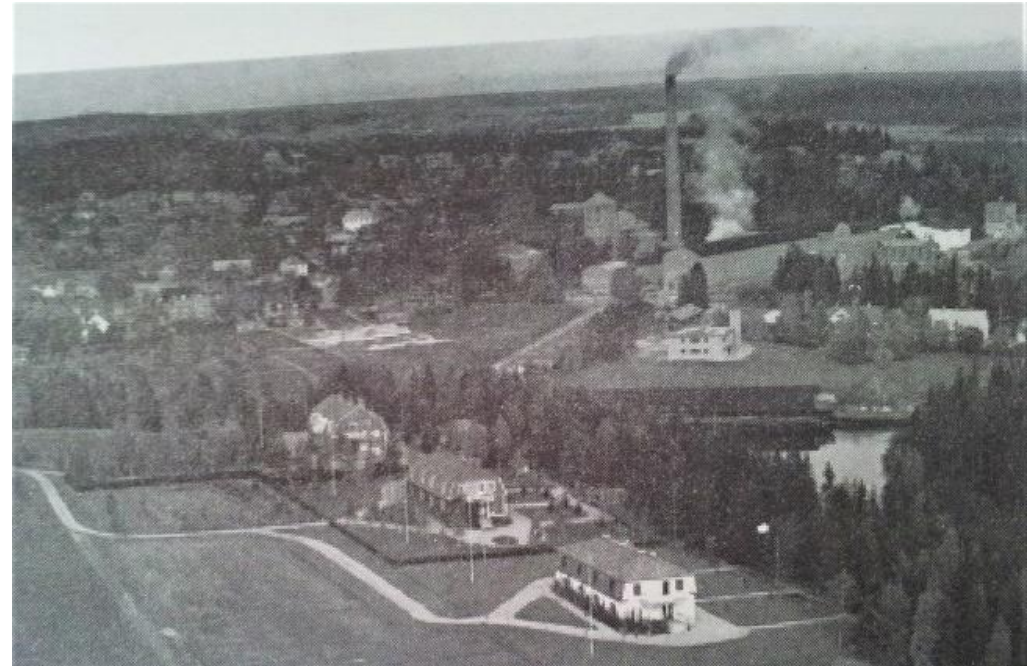
Rakennuksen eteläpuolelle suunnitteli arkkitehti Bertel Strömmer 1930-luvun loppupuolella kaksi uutta kahden virkailijaperheen asuintaloa, jotka kiinteistöjen lohkomisen yhteydessä nimettiin Kivipariksi (r2) ja Puistopariksi (r3). Modernistiset, rapatut, mansardikattoiset rakennukset ovat julkisivuiltaan alkuperäisessä asussa. 1940-luvulla Strömmer suunnitteli vielä kaksi asuinrakennusta, Korkolan (1946, r4) ja Metsolan (1947-1950, r5), joista Korkola oli tarkoitettu perheettömille tehtaan virkailijoille ja Metsola kahden virkailijaperheen taloksi. Kummatkin rakennukset on säilytetty julkisivuiltaan pääosin alkuperäisinä.

Strömmer suunnitteli vielä 1950-luvulla alueen pohjoisreunaan kaksi johtajien asuintaloa, Jokipuiston (r6) ja Koivupuiston (r7), jotka näyttävine liuskekivisine sisäänkäynteineen ja tammiovineen on säilytetty alkuperäisinä. 1970-luvun aikana Koivupuiston eteläpuolelle rakennettiin kaksi matalaa asuinrakennusta.

Tehdas rakensi Federleyn suunnitteleminen asuintalojen länsipuolelle urheilukentän vuonna 1936 (r10). Lisäksi samalle alueelle rakennettiin kokoontumistila Koskilinna Selvaakinmäestä puretun Seurahuoneen tilalle (r9). Koskilinnaa laajennettiin 1960-luvun alkuvuosina, minkä jälkeen siihen ei ole tehty muutoksia. Aluetta reunustaa laaja, hyvin hoidettu puisto, joka ulottuu aina tehdasalueen eteläpuolelta kehystämään Korkomäkeä ja Koskilinnaa sen itä- ja pohjoislaidalla. Koskilinnan edustalla aikoinaan ollut puisto on osittain hävinnyt. Korkomäen talorivien keskellä kulkee kaksi koivukujannetta. Hyvin hoidetut pihapiirit on kehystetty pensas- ja kuusiaidoin. Federleyn huvilan ja Kiviparin länsipuolella sijainnut nurmikenttä on säilytetty rakentamattomana.

VALOKUVAT

Kuvat: Vasemmalla ylhäällä näkymä jokirantaan, alla Federleyn huvila ja Strömmerin suunnittelema Kiviparin asuinrakennus, oikealla yllä sama näkymä 1930-luvulla (kuva: Laurinsalo 1998, 38).

KIRJALLISUUS:

Kyröskosken teollisuusyhdykunta

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1887

Laurinsalo Helena 1998, Talot piipun juurella. ISBN 952-91-0609-2

Niukkanen Kirsikka, Kyröskosken Rakennusinventointi 2001 osat I-II. Tampereen museot, maakunnallinen yksikkö 2001.

Vasemmalla Koskilinna nykyisin ja 1900-luvun puolivälin paikkeilla, kun rakennusta vielä ympäröi näyttävä puisto (Laurinsalo 1998, 38.)

KOHDE 24.1.	FEDERLEYN HUVILA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-418-1-52

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1929-1930
Suunnittelija	Birger Federley
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
Kohde	<p>Historialliset arvot sosiaalishistoriallinen, teollisuushistoriallinen</p> <p>Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen</p> <p>Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen</p> <p>Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta</p>
Arvojen perustelut	arkkitehti Birger Federleyn suunnittelema tehtaan johtajien asuinrakennus on kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittaen

KUVAUS

Myllymäen kylästä vuonna 1927 Kyröskosken tehtaille lohkotusta Valkjärven tilasta yksityisomistukseen vuonna 1994 lohkottu kiinteistö käsittää arkkitehti Birger Federleyn vuonna 1929 tehtaan johtajien asunnoiksi suunnitteleman rakennuksen. Kahden perheen huvilamaisessa asuinrakennuksessa on päädyistä aumattu mansardikatto ja lasikuistit kummassakin päädyssä.

VALOKUVAT

KOHDE 24.2.	KIVIPARI
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-418-1-53

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1936-1938
Suunnittelija	Bertel Strömmer
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot sosiaalishistoriallinen, teollisuushistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	arkkitehti Bertel Strömmerin 1930-luvulla suunnittelema tehtaan johtajien klassistishenkinen asuinrakennus on kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittaen

KUVAUS

Myllymäen kylästä vuonna 1927 Kyröskosken tehtaalle lohkotusta Valkjärven tilasta yksityisomistukseen vuonna 1994 lohkottu kiinteistö käsittää arkkitehti Bertel Strömmerin tehtaan johtajien asunnoksi vuosien 1936-1938 välisenä aikana suunnittelema, rapattu mansardikattoinen rakennus on samanlainen sen eteläpuolella sijaitsevan Puistopari -nimisen kiinteistön asuinrakennuksen kanssa. Rakennukset mukailevat viereistä Birger Federleyn suunnittelemaa huvilaa aikansa yksinkertaistetuin piirtein.

KOHDE 24.3.	PUISTOPARI
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-418-1-54

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1930-1936
Suunnittelija	Bertel Strömmer
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen, teollisuushistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	arkkitehti Bertel Strömmerin 1930-luvulla suunnittelema tehtaan virkailijoiden klassistishenkinen asuinrakennus on kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittaen

KUVAUS

Myllymäen kylästä vuonna 1927 Kyröskosken tehtaalle lohkotusta Valkjärven tilasta yksityisomistukseen vuonna 1994 lohkottu kiinteistö käsittää arkkitehti Bertel Strömmerin tehtaan virkailijoiden asunnoksi suunnitteleman, vuosien 1930-1936 välisenä aikana rakennetun, rapatun mansardikattoisen paritalon, joka on samanlainen sen pohjoispuolella sijaitsevan Kivipari -nimisen asuinrakennuksen kanssa. Rakennukset mukailevat alueen vanhinta, Birger Federleyn suunnittelemaa virkailijoiden asuntoa aikansa yksinkertaistetuin piirtein.

VALOKUVAT

KOHDE 24.4.	KORKOLA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-418-1-55

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1947
Suunnittelija	Bertel Strömmer
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot sosiaalishistoriallinen, teollisuushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		arkkitehti Bertel Strömmerin 1940-luvulla tehtaan perheettömille virkailijoille suunnittelema pienkerrostalo on alkuperäisessä asussaan

KUVAUS

Myllymäen kylästä vuonna 1927 Kyröskosken tehtaille lohkotusta Valkjärven tilasta yksityisomistukseen vuonna 1994 lohkottu kiinteistö käsittää arkkitehti Bertel Strömmerin perheettömien virkailijoiden asuintaloksi suunnitteleman pienkerrostalon. Kaksikerroksinen, aumakattoinen, rapattu rakennus on alkuperäisessä asussaan.

VALOKUVAT

KOHDE 24.5.	METSOLA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-436-18-42

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1947-1950
Suunnittelija	Bertel Strömmer
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen, teollisuushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		arkkitehti Bertel Strömmerin 1940-luvulla tehtaan virkailijoille suunnittelema kahden perheen pienkerrostalo on lähes alkuperäine

KUVAUS

Myllymäen kylästä vuonna 1927 Kyröskosken tehtaille lohkotusta Valkjärven tilasta yksityisomistukseen vuonna 1994 lohkottu kiinteistö käsittää arkkitehti Bertel Strömmerin 1940-luvun ja 1950-luvun taitteen aikoihin suunnitteleman kahden perheen asuintaloksi suunnitteleman pienkerrostalon. Aumakattoinen, rapattu rakennus on pääosin vanhassa asussa, asuntojen ikkunat on vaihdettu myöhemmin.

VALOKUVAT

KOHDE 24.6.	KOIVUPIISTO
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-418-1-59

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyypä	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1950-1955
Suunnittelija	Bertel Strömmer
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot sosiaalishistoriallinen, teollisuushistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	arkkitehti Bertel Strömmerin 1950-luvun alkupuolella suunnittelema tehtaan johtajien asuinrakennus on säilytetty alkuperäisessä asussaan

KUVAUS

Myllymäen kylästä vuonna 1927 Kyröskosken tehtaalle lohkotusta Valkjärven tilasta yksityisomistukseen vuonna 1994 lohottu kiinteistö käsittää arkkitehti Bertel Strömmerin tehtaan teknillisen johtajan asunnoksi 1950-luvulla suunnitteleman omakotitalon. Korkomäen puistomaisella asuinalueella sijaitseva yksikerroksinen, aumakattoinen, rapattu rakennus näyttävine liuskekivisine portaikkoineen ja tammiovisine sisäänkäynteineen on säilytetty alkuperäisessä asussaan.

KOHDE	JOKIPUISTO
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-418-1-50

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyp	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1950-1955
Suunnittelija	Bertel Strömmer
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot sosiaalishistoriallinen, teollisuushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		arkkitehti Bertel Strömmerin 1950-luvun alkupuolella suunnittelema tehtaan johtajien asuinrakennus on säilytetty alkuperäisessä asussaan

KUVAUS

Myllymäen kylästä vuonna 1927 Kyröskosken tehtaille lohkotusta Valkjärven tilasta yksityisomistukseen vuonna 1994 lohkottu kiinteistö käsittää arkkitehti Bertel Strömmerin tehtaan konttoripäällikön asunnoksi suunnitteleman omakotitalon. Korkomäen puistomaisella asuinalueella sijaitseva yksikerroksinen, vinkkelinmallinen, rapattu, aumakattoinen rakennus on säilytetty alkuperäisessä asussaan. Talo sijaitsee mahdollisesti Korkomäen torpan paikalla.

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:

Laurinsalo Helena 1998, Talot piipun juurella. ISBN 952-91-0609-2, S. 28.

KOHDE 24.7.	JOKIPALATSI
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-418-1-51

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	motelli
Valmistumisvuosi	1963
Suunnittelija	Bertel Strömmer?
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot
Kohde		Rakennushistorialliset arvot
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		vuoden 1963 omakotitalo alkuperäisessä asussaan

KUVAUS

Vuonna 1994 Kyröskosken tehtaan omistamasta, Myllymäen kylästä vuonna 1927 lohkotusta Valkjärven tilasta yksityisomistukseen lohkottu kiinteistö käsittää vuonna 1963 valmistuneen, matalan, vinkkelinmallisen, motellina toimivan entisen asuinrakennuksen. Rakennuksen paikalta purettiin alueen ensimmäinen arkkitehti Birger Federleyn tehtaan johtajille suunnittelema asuinrakennus. Rakennus oli viereisen Federleyn huvilan tyylinen, mansardikattoinen koristeellinen yhden perheen talo.

VALOKUVAT

KOHDE 24.8.	KOSKILINNA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-436-18-43

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyp	lohkotila
Nykykäyttö	kunnallistoiminnot
Valmistumisvuosi	Koskilinna 1940 urheilukenttä 1936
Suunnittelija	Arne Thulén (Koskilinna)
Muutosvuodet	1960-I (Koskilinna)
Rakennukset	Koskilinna, tekniikkarakennus, puisto, urheilukenttä

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot sosiaalishistoriallinen, teollisuushistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: Koskilinna, puisto
Arvojen perustelut		Seurojen käyttöön rakennettu funktionalistinen rakennus on säilyttänyt alkuperäisen asunsa

KUVAUS

Nykyisen Selvaakinmäen alueella sijainneet vanhan seurahuoneen purkamisen jälkeen rakennettiin uusi rakennus seuratoimintaa varten vuonna 1940. Sen nimeksi tuli Koskilinna (r1). Funktionalistisen rakennuksen suunnittelija oli arkkitehti Arne Thulén. Rakennukseen tehtiin lisäsiipi 1960-luvun alkuvuosina, minkä jälkeen muita muutoksia ei ole tehty. Rakennus on Hämeenkyrön kunnan omistuksessa ja osassa sen tiloja toimii päiväkotit. Koskilinna sijaitsee Korkomäen eteläreunalla laajan puiston kehystämänä.

Koskilinnan kiinteistötunnuksen alle kuuluu myös urheilukenttä (r2). Tehdas perusti urheilukentän vuonna 1936, minkä jälkeen sitä on uudistettu, laajennettu ja muutettu useaan otteeseen, eikä vanhaa kenttää ole enää nähtävissä. Uudet urheiluhallit rakennettiin 1900-luvun lopun ja 2000-luvun aikana kentän eteläpuolelle Uskelan kylästä lohkotulle Jokimetsän alueelle.

VALOKUVAT

Kuvat: Koskilinnan pääsisäänkäynti, oikealla alla tekniikkarakennus alkuperäisessä asussaan

Kuvat: yllä päiväkodin piha, alla vanhan urheilukentän alue

KOHDE 25	KOULUKADUN ASEVELIKYLÄ
Alue	

ALUETIEDOT	
Aluetyyppi	taajama
Ominaispiirteet, ilmiöt	jälleenrakennus, tyyppitalo, modernismi, rakennettu hyvinvointi
Säilyneisyys	hyvin säilynyt jälleenrakennuskauden alue
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	<p>Historialliset arvot asutus- ja sosiaalhistoriallinen</p> <p>Rakennushistorialliset arvot eheys, jälleenrakennuskauden pientalotyyppi ja palvelukeskus, koulu ja terveystalo, modernismi, asemakaava.</p> <p>Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot taajamakuvalinen</p> <p>Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aluerakenne, puistomaisuus, jälleenrakennuskauden talotyyppi - keskikylä: Ahjolan rakennukset
Arvojen perustelut	sotien jälkeen Kyröskosken tehtaan työntekijöilleen perustama asevelikyylä on säilyttänyt alkuperäisen luonteensa eri aikoina tehdyistä pienistä muutoksista huolimatta, alueen

	keskivaiheilla lisäksi rakennetun hyvinvoinnin aikakaudella muodostettu kunnan kiinteistö, jossa neuvola, koulu ja kaksi pienkerrostaloa 1950-1960-lukujen taitteesta
Suosituks	tyyppitaloalueen ominaispiirteiden, jälleenrakennuskauden talotyyppin ja puistomaisuuden vaaliminen, rakennetun hyvinvoinnin aikakauteen liittyvän rakennuskannan säilyttäminen ja kunnostaminen arvoja vaalivalla tavalla

KARTTAOTE

Vihreä katkoviiva Kalkunmäen kulttuurimaiseman rajaus, oranssilla merkitty kokonaisuuden alakohteita. Vihreä viiva, Kyröskosken päätie, Valtakatu 1890-luku

ALUEEN KUVAUS

Koulukadun varren asevelikylän ala-, keski- ja yläkylän alueelle muodostuu 32 asutustilan kokonaisuus. Ala- ja keskikylän alueella asutustilat sijaitsevat kadun länsipuolella ja yläkylässä kadun molemmin puolin. Lisäksi alueen keskivaiheille on Ahjolan kiinteistö, jolle kunta rakennutti 1950-luvulla koulun, neuvolan ja kaksi pienkerrostaloa, jotka ovat säilyneet lähes alkuperäisinä. Muu rakennuskanta on uudempaa ja sijoittuu pääosin kadunvarren koillispuolella.

Kyröskosken tehdas lunasti entisen Naistenniityn alueen Järvenkylän Alasesta ja Kostulan Poussan maista sodasta palaavien työntekijöidensä asutustiloiksi. Kylien raja kulkee Manulan tontin keskellä, Koulukadun puolivälin paikkeilla. Asutustilat rakennettiin jo 1940-luvun aikana, lohkominen tehtiin vuonna 1953. Vuonna 2001 laaditun inventoinnin aikaan alueella asui vielä asuttamisajan muistaneita asukkaita. Heidän mukaansa alueen taloja rakennettiin samaan aikaan. Tehdas antoi muutaman vaihtoehdoisen mallipiirustuksen ja valvoi rakentamista. Se oli lainojen takaajana, avusti materiaalihankinnoissa ja edellytti että tarvikkeet hankitaan tehtaan kautta. Joissakin taloissa tiilet poltettiin itse. Pihapiireihin tehtiin kaksi rakennusta, asuinrakennus ja puuvaja/ sauna.

Alue inventoitiin kolmena kohteena, ala-, keski- ja yläkylänä, joiden alueilta valikoitiin kiinteistökohtaisiksi inventointikohteiksi muutama parhaiten alkuperäiset piirteensä säilyttänyt kiinteistö.

Alakylä kadun kaakkoispäässä käsittää 13 asutustilaa kadun lounaispuolella, koillisivun kiinteistöt ovat myöhemmin perustettuja. Yksi Alakylän asutustiloista on korvattu 1960-luvun tietämillä uudella omakotitalolla. Rakennuksia on kunnostettu eri aikoina. Parhaiten alkuperäisyytensä ovat säilyttäneet 1930-luvulla perustettu Suopelto sekä asutustila Koivusuo.

Keskikylä muodostuu Kirkkokadun ja Kyrönkadun väliselle alueelle ja käsittää yhdeksän (9) asutustilaa sekä kunnan omistaman 1950-1960-lukujen taitteessa perustetun Ahjolan kiinteistön, jossa sijaitsevat koulu ja neuvola sekä kaksi pienkerrostaloa.

Yläkylä muodostaa luoteispään päättyvän kadun varteen kymmenen (10) asutustilan kokonaisuuden molemmin puolin katua. Omassa rauhassaan sijaitseva puistomainen kadun pätkä on oma kokonaisuutensa taajama-alueen laidalla. Yläkylän alueeseen liitettiin myös Poussasta 1953 lohkottu, Koulukadun ja Kyrönkadun risteyksessä sijaitseva entinen mäkitupa Mäntylä, jonka päärakennus on 1800-luvun loppuvuosilta. Kadunvarren kiinteistöjä on kunnostettu eri aikoina. 1960-luvulla lautavuoraus peitettiin useissa asuinrakennuksissa mineriittilevyin, joita on myöhemmin palautettu takaisin

lautaverhoiluksi. Vain muutamassa asuinrakennuksessa on säilytetty alkuperäinen pystyjakoinen ikkunamalli. Osaan rakennuksista on tehty lisäsiipiä ja jatkoksia erityisesti alakylän alueella.

Kunnalle lohkotun Ahjolan kiinteistön rakennukset ovat julkisivuiltaan alkuperäisissä asuissaan. Koulun vanhimman osan yhteyteen on eri aikoina rakennettu lisäsiipiä.

VALOKUVAT

Alakylää

Vasemmalla näkymä Korkomäentietä tehtaankuivurin nurkalta Koulutielle. Alla keskikylässä sijaitsevaan Ahjolaan kuuluva pienkerrostalo. Oikealla keskikylän asuinrakennuksia. Useimmat puistomaisten pihojen kehystämien pihapiirien rakennuksista on kunnostettu eri aikoina, vuorauksia on vaihdettu 1960-1970-luvulla erityisesti mineriittilevyihin kuten kuvassa. Alinna Koulukatu 1950-60-luvun tietämillä.

KOHDE 25.1.	KOULUKADUN ASUTUSTILAT 1
kiinteistö	Alakylä

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1930-1940-luku
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	13 pihapiiriä

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot jälleenrakennus, tyyppitalo, eheys Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: aluerakenne, rintamamiestalot, alkuperäisen tyylin mukainen kunnostus
Arvojen perustelut		Alueella on säilynyt yksi 1930-luvun pihapiiri ja kuusi 1940-luvulla perustettua jälleenrakennusajan asutustilaa eri aikoina kunnostettuina ja muutettuina

KARTTAOTE

KUVAUS

Sotien jälkeen Kyröskosken tehtaan työntekijöilleen rakennuttamaa Koulukadun varren asevelikylän aluetta kutsutaan ala-, keski- ja yläkyläksi. Tehtaan päässä sijaitseva alakylä rajautuu poikittain kulkevaan Kirkkokatuun. Alakylässä sijaitsee 13 sodan jälkeen rakennettua asutustilaa eri aikoina kunnostettuna ja muutettuna. Alueen keskivaiheilla sijaitsevan Orhasen asuinrakennus on 1960-luvulla korvattu uudella omakotitalolla. Kirkkokadun päässä on kaksi 1950-1960-luvulla perustettua pihapiiriä, jotka eivät ole asutustiloja. Lisäksi Koulukadun alkupäähän jo ennen asutusvaihetta, vuonna 1930 perustetussa Suopellon kiinteistön (r1) päärakennus on tyyplitään Kyröskoskella 1920-1930-lukujen aikana yleistynyt mansardikattoinen omakotitalo, jonka tyyli on pääosin säilytetty.

Pääosa kadunvarren rakennuksista on uudistettu ja niihin on tehty jatko-osia ja siipiä, vuorattu mineriitillä ja vaihdettu ikkunatyyppiä. Parhaiten asutustiloista alkuperäisen tyyliinsä on säilyttänyt Koivusuon 1940-luvun pihapiiri, jonka päärakennuksessa on edelleen kolmijakoiset pystyikkunat ja peiterimavuoraus. Alueen pihapiirejä reunustaa matala, yhtenäinen pensasaita (r2)

VALOKUVAT

Kuvat: Vasemmalla näkymä Alakylän alkupäästä ja alla Koulukadun päästä, oikealla Suopellon pihapiiri, alla Koivusuo.

KOHDE 25.2.	KOULUKADUN ASUTUSTILAT 2
kiinteistö	Keskikylä

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen, liiketoiminta
Valmistumisvuosi	1940-1950-I
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	II
	Historialliset arvot sosiaalishistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot tyyppitalo, jälleenrakennus, eheys
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvaliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvalinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: aluerakenne, talotyyppi, tonttikoko
Arvojen perustelut	Kyröskosken tehtaan työntekijöilleen rakennuttaman asevelikylän alue on säilynyt yhtenäisenä, lisäksi kunnan 1950-luvulla rakennuttama koulu, neuvola ja kaksi pienkerrostaloa

KARTTAOTE

KUVAUS

Sotien jälkeen Kyröskosken tehtaan työntekijöilleen rakennuttamaa Koulukadun varren asevelikylän aluetta kutsutaan ala-, keski- ja yläkyläksi. Keskikylä sijoittuu Kirkkokadun ja Kyrönkadun väliselle kadunvarren osalle, jonka länsipuolelle perustettiin yhdeksän asutustilaa. Kirkkotien ja Koulutien risteuksen tuntumaan muodostui ns. rakennetun hyvinvoinnin aikakaudella 1950-luvulla kunnan rakennuttama Ahjolan kiinteistö, joka käsittää koulun, neuvolan ja kaksi pienkerrostaloa lähes alkuperäisinä. Lisäksi vuonna 1960 Alasesta erotettiin 1960 lohkotila, jonka päärakenne on matala omakotitalo. Muuten kadunvarren asutus muodostaa yhtenäisen jälleenrakennuskauden tyyppitalomiljöön, jonka pihapiirit ovat säilyttäneet alkuperäisen luonteensa.

Muutoksia alueella on tehty erityisesti 1960-1970-luvuilla kuisteja kunnostaen ja mineriittivuorauksin. Parhaiten alkuperäisen ilmeensä ovat säilyttäneet Mäkipään (r1) kiinteistö, joka rakennettiin muutamaa vuotta asutustiloja myöhemmin vaatturi Mäkiselle ja Mäkirinne (r2), joiden päärakennukset

peiterimavuorauksineen sekä kaksi- ja kolmijakoisine pystyikkunoineen ovat säilyttäneet alkuperäisen ilmeensä. Pihapiirejä kadun puolelta kehystävä pensasaita ja pihakasvillisuus lisäävät alueen yhtenäisyyttä.

VALOKUVAT

Ylhäällä Mäkipään ja alla Mäkirinteen pihapiirit

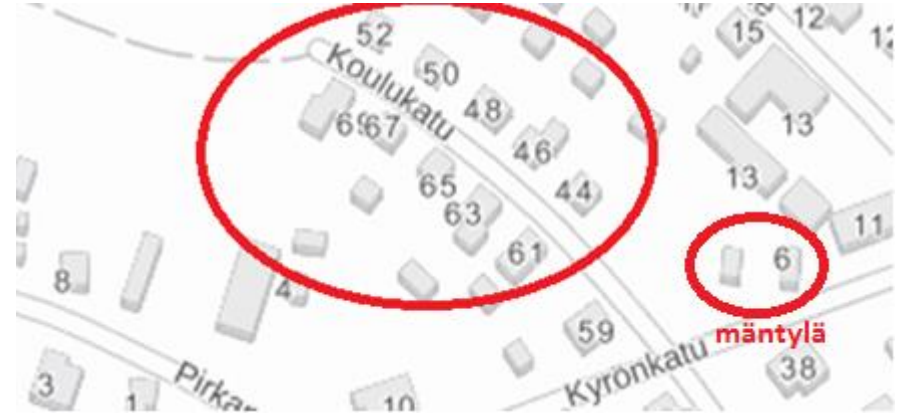
KIRJALLISUUS:

Niukkanen Kirsi, Kyröskosken Rakennusinventointi 2001 osat I-II. Tampereen museot, maakunnallinen yksikkö 2001.

KOHDE 25.4.	KOULUKADUN ASUTUSTILAT 3
kiinteistö	Yläkylä

KARTTAOTE

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1940-l
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot eheys, jälleenrakennus, tyyppitalo
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	Kyröskosken tehtaan työntekijöilleen rakennuttaman asevelikylän alue on säilynyt yhtenäisenä

KUVAUS

Sotien jälkeen 1940-luvulla Kyröskosken tehtaan työntekijöilleen rakennuttamaa Koulukadun varren asevelikylän aluetta kutsutaan ala-, keski- ja yläkyläksi. Koulukadun pohjoispäässä metsän reunustaman Yläkylän alue on rakennettu kadun molemmin puolin. Alerakenne ja pihapiirien alkuperäinen ilme on säilytetty eri aikoina tehdyistä pienistä muutoksista ja kunnostuksista huolimatta. Alueen kaakkoisnurkassa Koulukadun ja Kyrönkadun tuntumassa on lisäksi entinen Poussan mäkituvan Mäntylän pihapiiri, jonka pitkänurkkainen asuinrakennus lienee jo 1890-luvun puolelta.

VALOKUVAT

Yläkuvassa Mäntylän päärakennus Kyrönkadun ja Koulukadun risteyksessä.

KOHDE 25.3.	AHJOLA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-3-55

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	koulu, neuvola, asuminen
Valmistumisvuosi	1950-1965
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	koulu, neuvola, kaksi pienkerrostaloa
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
Kohde	<p>Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen, sivistyshistoriallinen</p> <p>Rakennushistorialliset arvot eheys, rakennettu hyvinvointi, modernismi</p> <p>Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen, solmukohta</p> <p>Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta</p>
Arvojen perustelut	Kunnan omistamaan kiinteistöön kuuluu 1950-luvun ja 1960-luvun taitteessa muodostunut kunnallisten toimintojen alue, neuvola, koulu ja kaksi kunnan työntekijöille suunniteltua pienkerrostaloa

KUVAUS

Ahjolan kiinteistö sijaitsee Koulukadun yläkyläksi kutsutun osan alkupäässä. Se lohkottiin Järvenkylän Alasesta vuonna 1932. Tilusvaihdon ja lohkomisen yhteydessä 1953 se siirtyi (?) Hämeenkyrön kunnan omistukseen ja tontille rakennettiin 1950-luvulla koulu (r1) ja 1960-luvun taitteessa neuvola (r2) ja kaksi pienkerrostaloa (r3 ja r4) . Kiinteistön rakennuskanta ja aluerakenne ovat pääosin alkuperäisessä asussa.

VALOKUVAT

KOHDE 26	SELVAAKINMÄKI JA TEHTAANPUISTO
alue	Torninmäki, Kaivopiha, Valsteninmäki 108-428-3-20, 108-428-3-21, 108-411-21-0

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1959-1960
Suunnittelija	norjalainen arkkitehti Olav Selvaag
Muutosvuodet	1990-l
Rakennukset	6 kaksikerroksista rivitaloa
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot teollisuushistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen, tyyppitalot, historiallinen kerroksisuus, tehtaan puisto, tehtaan rakennusten jäänteitä mm. näkötorni
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: aluerakenne, rakennusten julkisivut, puisto
Arvojen perustelut	Entiselle tehtaan urheilukentän paikalle norjalaisen arkkitehti Olav Selvaagin tyyppitalosuunnitelman mukaan perustettu Selvaakinmäki käsittää kuusi neljän perheen

	kaksikerroksista rivitaloa lähes alkuperäisissä asuissaan
Suosituks	Alueen ominaispiirteet ja arvot huomioiva säilyttäminen ja kunnostus. Puiston kunnostus.

KARTTAOTE

Kohteet: 1 Torninmäki Oy, 2-4 Kaivopiha, 5-6 Valsteninmäki. 7. Tehtaan puisto, polkuverkosto ja tehtaan rakennusten kivijalkoja, luoteisrajalla mm. tehtaan vanhan näkötornin tasanne. Vihreä katkoviiva kulttuurimaiseman rajaus.

KUVAAUS

Yläharjun alueen itäosa uudistui 1950-1960-lukujen taitteessa kokonaan. Entisellä Viljakkalan Sonnun kylän maalle muodostetulla alueella sijaitsi alun perin tehtaan 1800-luvun loppuvuosina perustama koulu, opettajien asuntola sekä seurahuone, VPK:n talo ja urheilukenttä. 1950-luvun lopulla Oy Kyro Ab purki alueen vanhat rakennukset rakentaakseen tilalle uuden asuinalueen tehtaan teknikoiden perheille. Alue sijoittui suureksi osaksi urheilukentän päälle, ja sitä alettiin kutsua uudella nimellä.

Nykytila

Selvaaginmäeksi kutsutulla alueella sijaitsee kuusi kaksikerroksista rivitaloa 1950-1960-lukujen taitteesta. Talotyyppin suunnittelija on norjalainen arkkitehti Olav Selvaag. Rakennukset sijoittuvat kolmen vuonna 1991 lohkotun kiinteistön alueelle, joista alueen itäpuolella sijaitseva *rakennus 1* muodostaa kiinteistön nimeltä *Toorninmäki Oy*, rakennukset *2, 3 ja 4 Kaivopiha*-nimisen ja alueen länsipuolella sijaitsevat rakennukset *5 ja 6 Valsteninmäki*-nimisen kiinteistön. Rakennukset ovat julkisivultaan pääosin alkuperäisessä asussa. Sisäänkäyntien päällä olleen alkuperäisen lipan sijaan on kuitenkin kaikkiin tehty pidempi katos tai ovien eteen avokuisti. Ulkoseinien limilaudoitukset on säilytetty alkuperäisinä. Osassa ikkunat on vaihdettu, osassa alkuperäiset.

Alueen historiaa

Alue on muodostettu entiseen Viljakkalan kuntaan kuuluvan Sonnunkylän Nikkilän talon maista ja Järvenkylän Alasen Koskenmaan palsta-nimisestä alueesta vuosina 1906 ja 1937. Jo ennen alueen ostoa, tehdas vuokrasi alueen kansakoulun rakentamista varten vuonna 1883. Vuonna 1889 alueelle rakennettiin Kyröskosken seurahuone, joka oli aktiivisen seuratoiminnan paikka. Elokuvia siellä esitettiin vuodesta 1927 lähtien. Ennen Koskilinnan valmistumista vuonna 1940 seurahuone oli myös kulttuuritoiminnan keskuspaikka. Lisäksi alueelle rakennettiin urheilukenttä suunnilleen Valsteninmäen talojen paikalle. Kenttä toimi myös hämeenkyröläisen olympiaurheilijan Paavo Yrjölän harjoittelupaikkana. Sotien jälkeen siirtokarjalaisten asuttamistoiminnot keskittyivät seurahuoneelle. Vuonna 1922 arkkitehtitoimisto Frosterus & Gripenbergin suunnitteli nykyisen Selvaagin alueen parkkipaikan paikkeille opettajien asuntolan, joka purettiin vasta 1900-luvun loppupuolella. Alueen itäpuolelle rakennettiin 1920-luvun alussa Birger Federley'n suunnitelman mukaan kolme tehtaan työntekijöiden asuintaloa. Aluetta kutsuttiin Petsamoksi. Talot purettiin 1980-luvulla. Alueen kasvillisuus ja puusto on säilynyt tyhjäksi jääneellä alueella ja muotoutunut vähitellen puistoksi, jonka keskellä kiemurtelee edelleen talojen ympäristöön aikanaan muotoutunutta polkuverkostoa. Lisäksi jäljellä on rakennusten kivijalkojen jäänteitä. Alueen vanhoista rakennuksista ei ole jäljellä kuin Harjunsivun tehtaan työnjohtajille kuulunut asuinrakennus 1900-luvun taitteesta Selvaagin alueen pohjoisreunalla.

Selvaagin talot

Selvaagin talotyyppien suunnittelija oli norjalainen arkkitehti Olav Selvaag (1912–2002), joka 1940-luvulla ryhtyi uudistamaan norjalaista asuntotuotantoa ja aikakauden hengessä kehittämään uutta, rationaalista rakentamisen tapaa, joka nopeuttaisi rakennusprosessia, vähentäisi kustannuksia ja työvoiman tarvetta sekä olisi sovellettavissa joustavasti muun muassa pientalo- kuin rivitalorakentamiseen. Selvaagintalojen arkkitehtonisia arvoja on vasta viime aikoina alettu arvostaa mm. prof. Riitta Nikulan rivitaloja koskevan tutkimuksen ansiosta. Taloja rakennettiin Nikulan mukaan Suomeen satoja, mm. Vaasaan, Pietarsaareen, Kokkolaan, Kyröskoskelle, Joensuuun, Outokumpuun, Kuopioon, Ouluun, Kankaanpään Niinisaloon ja Tampereelle. Koko lukumäärä ei ole tiedossa. Taloja rakennettiin myös lisenssillä. Kyröskosken 1950-1960-lukujen taitteesta Oy Kyrö Ab:n työnjohtajilleen rakennuttama asuinalue on säilynyt kokonaisuudessaan.

VALOKUVAT

Selvaagin talot rakennettiin entiselle urheilukentälle

*Kuvat: Yllä vasemmalla Valsteninmäen talot, alla näkymä. Oikealla Toorninmäen asunto-
osakeyhtiöön kuuluva rivitalo sekä alla näkymä tehtaan alueelta Petsamon suuntaan
(Kuva Kyröskosken perinneyhdistyksen arkisto).*

Yllä Ole Selvaagin suunnittelema koetalo Ekeberg vuodelta 1948. Rakennuksia kutsuttiin Selvaagintaloksi myös Norjassa (Selvaag-huset). Alla näkymä Selvaaginmälle, kun talot ovat juuri valmistuneet. Oikealla kuvassa näkyvät Petsamon talot purettiin 1980-luvulla. Alue on jäänyt rakentamattomaksi puistoksi. (Kuvat Kyröskosken perinneyhdistyksen arkisto)

KIRJALLISUUS:

Laurinsalo Helena 1998, Talot piipun juurella.

Nikula Riitta, Suomalainen rivitalo, työväenasunnosta keskiluokan unelmaksi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS) 2014

Niukkanen Kirsi 2001, Kyröskoski-Hämeenkyrö, rakennusinventointi 2001. osa II. Tampereen museot - Maakunnallinen yksikkö. Julkaisematon moniste.

Olav Selvaag

https://nbl.snl.no/Olav_Selvaag [luettu 24.7.2017]

Selvaag Olav. Bygg rasjonelt. 1951

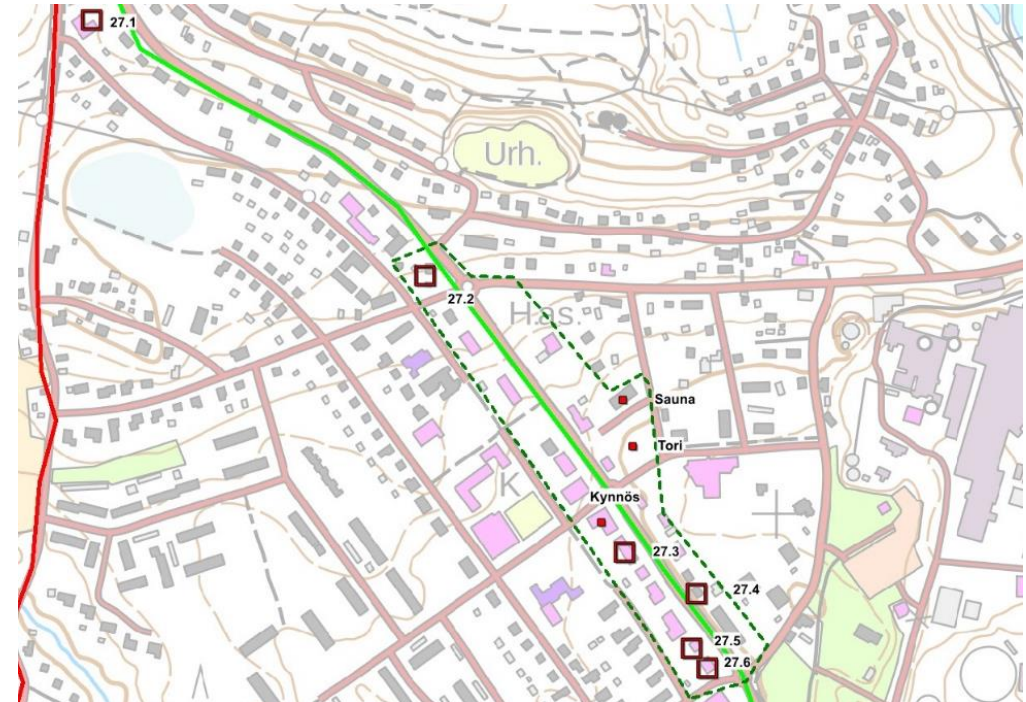
Suullisia tietoja Jouko Hannu, 18.7.2017

KOHDE 27	VALTAKADUN VARSII
Alue	

ALUETIEDOT	
Aluetyyppi	taajama
Ominaispiirteet, ilmiöt	modernismi, liikerakentaminen
Säilyneisyys	alueella säilynyt runsaasti 1950-luvun liikerakennuksia
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	II
	Historialliset arvot elinkeinohistoriallinen, liikennehistoria
	Rakennushistorialliset arvot moderni, rakennustaiteellinen, historiallisesti kerroksinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot taajamakuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: Savela, Yhdys-Kyrö, Rajamaa-Takahuhta
Arvojen perustelut	1900-luvun puolivälissä kauppakaduksi muodostunut Tampere-lkaalinen maantienvarsi käsittää useita 1950-luvulla perustettuja liikekiinteistöjä alkuperäisissä asuissaan, lisäksi 1920-luvulla perustettu Savolan kiinteistö näyttävine rakennuksineen. Erilliskohteena on

	maanteiden risteyksessä oleva Hälläpirtti.
Suosituks	Erikseen inventoitujen kohteiden vaaliminen kulttuuriarvoja kunnioittavalla tavalla, puistomaisuus, pihakasvillisuuden hoito ja ylläpito

KARTTAOTE

Kohteet: 27.1. Hällä-Pirtti, 27.2. Rajämäki ja Takahuhta, 27.3. Yhdys-Kyrö, 27.4. Savela, 27.5. Kirjala, 27.6. Pankkila. Vihreä katkoviiva kulttuurimaiseman raja. Punainen viiva keskiaikaisen Kangastien linjaus, vihreä viiva uuden maantie, Kyröskosken päätien, 1890-luvun linjaus.

ALUEEN KUVAUS

Vanhan Tampere-lkaalinen maantien varsi alkoi kehittyä kauppakaduksi vasta 1900-luvun puolivälin paikkeilla. Sitä ennen liiketoiminta keskittyi vanhan torin ja sen itäreunaa kulkevan Hammareninkadun varteen.

Valtakadun varrelta inventoitiin erillisille kohdelomakkeille viisi kohdetta, Savela (r1), Pankkila (r2), Kirjala (r3), Rajamaan ja Takahuhdan kiinteistöt yhtenä kohteena (r4) sekä kadunvarren pohjoisosassa sijaitseva seurojentalo Hällä-Pirtti (5).

Alueen vanhin kiinteistö on *Savela*, jonka Hammareninkadun ja Valtakadun risteyksen tuntumaan sijoittuvassa pihapiirissä on näyttävä mansardikattoinen päärakennus ja ulkorakennus 1920-luvulta, kummatkin alkuperäisessä asussaan. Sitä vastapäätä kadun toisella puolella sijaitsee vuonna 1950 rakennettu KOPin rakennus *Pankkila*, joka sekkin on säilytetty alkuperäisenä. Sen vieressä olevassa *Kirjalan* 1950-luvulla perustetussa liike- ja asuinkiinteistössä toimi alun perin kirjakauppa. Rakennus on pääosin alkuperäinen. 1950-luvun aikana rakennettiin myös Kyröskosken tehtaan ja Pohjoismaiden Yhdyspankin (PYP) toimesta *Yhdys-Kyrö*-niminen pankin rakennus, johon sijoittuivat pankin lisäksi posti ja Hämeenkyrön apteekki. Se on yksi kadunvarren huomattavimmista rakennuksista ja lähes alkuperäinen. 1900-luvun puolivälin ohella kadun varteen on rakennettu myös 1900-luvun loppupuolen kaikkina vuosikymmeninä uusia liikerakennuksia. Osa kiinteistöistä on korvattu uusilla erityisesti uuden torin ympäristössä. Vuonna 1988 vanhan ns. Salomaan liikerakennuksen paikalle rakennettu uusi säästöpankin talo *Kynnös* kuvastaa aikansa ihanteita torneineen ja ulokkeineen. Uusi tori muodostui Valtakadun varteen vanhan torin länsipuolelle 1900-luvun puolivälin tietämillä. Torin pohjoislaidalle rakennettiin kolmikerroksinen kerrostalo kiinteistönimeltään *Sauna* 1950-luvun aikana ja sen pohjoispuolelle huoltoasema vuonna 1957, jossa edelleen toimii matkahuolto.

Torin pohjoispuolella, Koskitien, Kyrönkadun ja Valtakadun risteyksessä, kehäliittymän luoteispuolella, sijaitsevat *Rajamaan* ja *Takahuhdan* kiinteistöt 1920-1930-luvulta. Niistä Takahuhdan mansardikattoinen päärakennus on säilyttänyt alkuperäisen tyyliinsä. Rajamaan päärakennus kunnostettiin 1950-luvulla tapahtuneen tulipalon seurauksena nykyiseen asuunsa.

Valtakadun varressa sijaitsee myös kaksikerroksinen, vinkkelinmallinen seurojentalo *Hällä-Pirtti* 1950-luvulta lähes alkuperäisenä.

VALOKUVAT

Yllä *Savela* ja alla *Pankkila*

Vasemalla ylhäällä Kirjalan asuin- ja liikerakennus lähes alkuperäisenä. Alla Yhdys-Kyrön kiinteistön näyttävä aumakattoinen liike- ja asuinekerrostalo pääosin alkuperäisessä asussaan. Oikealla Takahuhta ja Rajamaa seurojentalo sekä Hällä-Pirtti.

Valtakadun varren rakennuksia, vasemmalla ylhäällä Sauna-niminen kolmikerroksinen kerrostalo 1950-luvulta, alla Pekka Kynnös Ky:n rakennuttamat Pajukko 1980-luvulta ja oikealla vanhalla Kynnöksen tontilla uusi liikerakennus vuodelta 1988 nimeltään Kynnös.

KIRJALLISUUS JA LÄHTEET:

Kyröskosken perinnearkiston kuvakokoelma

Laurinsalo Helena 1998, Talot piipun juurella. ISBN 952-91-0609-2

Niukkanen Kirsikka, Kyröskosken Rakennusinventointi 2001 osat I-II. Tampereen museot, maakunnallinen yksikkö 2001.

KOHDE 27.1.	SORAMAA
kiinteistö	Hällä-Pirtti
KIINTEISTÖTUNNUS	108-411-3-67

RAKENNUSTIEDOT		
Tilatyyppi		lohkotila
Nykykäyttö		seuratoiminta
Valmistumisvuosi		1950-l
Suunnittelija		
Muutosvuodet		
Rakennukset		seurojentalo
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT		
Arvoluokka	I	Historialliset arvot sivistyshistoria
Kohde		Rakennushistorialliset arvot Modernismi
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön Taajamakuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset Ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		1950-luvulla seurojentaloksi rakennettu Hällä-Pirtti on julkisivuiltaan lähes alkuperäinen

KUVAUS

Soramään kiinteistöön 1950-luvulla rakennettu Hällä-Pirtti toimii edelleen seurakäytössä sekä mm. juhla- ja kokoustiloina. Rakennus on alkuperäisessä asussaan.

VALOKUVAT

KOHDE 27.2.	VALTAKADUN JA KYRÖNKADUN RISTEYS
kiinteistö	Rajamaa, Takahuhta
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-3-25, 108-408-3-24

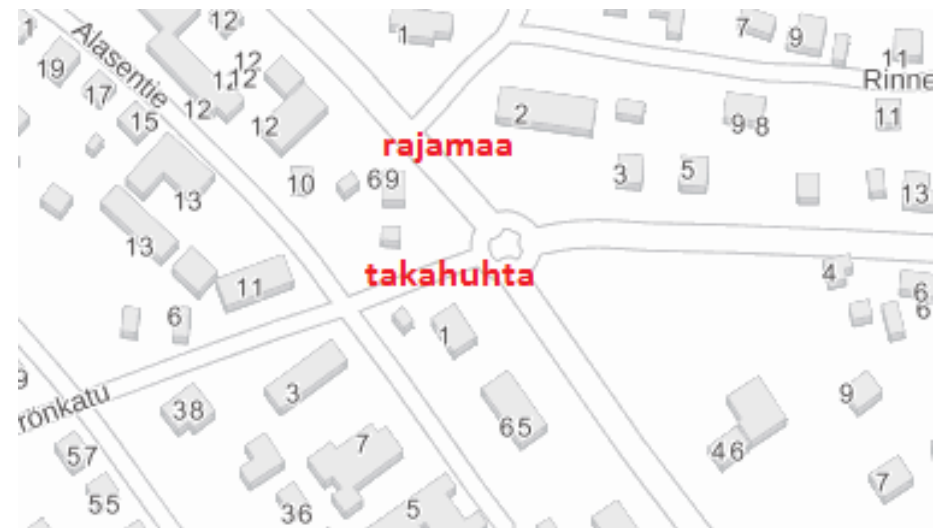
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	mäkitupa
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1920-1932
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	2 pihapiiriä

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot sosiaalihistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen, solmukohta Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		Valtakadun varressa on säilynyt kaksi 1920-1930-lukujen aikana rakennettua asuinkiinteistöä

KARTTAOTE

KUVAUS

Valtakadun ja Kyrönkadun risteykseen muodostuu kahden kiinteistön kokonaisuus. Kummatkin on lohkottu Kostulan Alasesta vuonna 1932. Takahuhdan (r1) päärakennus on todennäköisesti 1920-luvulta, ja tyyliltään alueelle ja ajalle tyypillinen mansardikattoinen, peiterimavuorattu. Rajamaan (r2) 1920-luvulla rakennettu päärakennus oli alun perin neljän perheen asunto. Sen ulkonäkö muuttui 1950-luvulla tapahtuneen tulipalon seurauksena, jolloin mansardikatto korvattiin nykyisellä aumakotolla. Rakennus on tuon ajan asussa. Pihapiirejä kehystää runsas puutarha.

VALOKUVAT

KOHDE 27.3.	YHDYS-KYRÖ
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-3-53

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyypä	lohkotila
Nykykäyttö	liiketoiminta, asuminen
Valmistumisvuosi	1950
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	liike- ja asuinkerrostalo
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot elinkeinohistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot modernismi
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	1950 valmistunut aumakattoinen, tiilikatteinen liike- ja asuinkerrostalo on yksi kadunvarren näyttävimmistä liikerakennuksista alkuperäisessä asussaan

KUVAUS

Yhdys-Kyrön vuonna 1950 valmistunut, Kyröskosken tehtaan ja Pohjoismaiden yhdyspankin rakennuttama liikerakennus toimi aluksi pankkina. Lisäksi sen liikekerroksessa toimivat apteekki ja posti. Nykyisin rakennuksessa toimii mm. kukkakauppa. Kaksi yläkerrosta ovat asuinkerroksia. Kadunvarren näyttävin liikerakennus aumakattoineen on säilytetty alkuperäisessä asussa.

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:

Laurinsalo Helena 1998, Talot piipun juurella. ISBN 952-91-0609-2, s.194

KOHDE 27.4.	SAVELA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-3-124

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	asuminen
Valmistumisvuosi	1920-luku
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus, ulkorakennus
KULTTUURIHISTORIAALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen, solmukohta
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	1932 lohkotun kiinteistön 1920-1930-luvun aikana rakennetussa, rapatussa päärakennuksessa on hollantilaistyylinen kaarevalapainen mansardikatto sekä mansardikattainen ulkorakennus, alueen vanhin pihapiiri on säilyttänyt alkuperäiset piirteensä ja muodostaa pihaa kehystävine puutarhoineen Valtakadun varteen näyttävän kokonaisuuden

KUVAUS

1920-luvulla rakennettu Savelan kiinteistön maa-alue kuului alun perin Kostulan Alasen taloon, josta 1920-luvulla lohkottiin Koskisen kiinteistö. Savela lohkottiin Koskisesta 1932. Kiinteistön rakennukset poikkeavat tyyliltään alueen muista rakennuksista, ja rapattu päärakennus kaarevine ikkunoineen ja päädyistä aumattuine, hollantilaistyyppisine mansardikattoineen on alueella ainoa. Pihapiirissä on lisäksi samalla tavoin päädyistään aumattu, vinkkelin mallinen, mansardikattainen varastorakennus. Pihaa kehystää puutarha ja muutama vanha puu.

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:

Laurinsalo Helena 1998, Talot piipun juurella. ISBN 952-91-0609-2, s. 215

KOHDE 27.5.	KIRJALA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-3-51

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	liiketoiminta, asuminen
Valmistumisvuosi	1950
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	liikerakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot elinkeinohistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot modernismi
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset Ei kestä muutoksia
Arvojen perustelut		Vuonna 1950 valmistunut liikerakennus on alkuperäinen

KUVAUS

Vuonna 1950 rakennettu liikekiinteistö Kirjala perustettiin kirjakauppias Väinö Karen kirjakaupaksi ja asunnoksi. Rakennuksessa toimi sen jälkeen kemikalia mutta on jo useita vuosia ollut taas kirjakauppana. Satulakattoinen, rapattu rakennus on alkuperäisessä asussaan.

VALOKUVAT

KOHDE 27.6.	PANKKILA
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-408-3-76

RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	liiketoiminta
Valmistumisvuosi	1950
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	päärakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	II
	Historialliset arvot elinkeinohistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot modernismi
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset Ei kestä muutoksia
Arvojen perustelut	1950-luvun pankkirakennus julkisivuiltaan lähes alkuperäisenä

KUVAUS

Pankkilan kiinteistö lohkottiin Kostulan Alasesta vuonna 1953 Kansallis-Osakepankille, jonka rakennuttama pankkirakennus avattiin vuonna 1950. Rakennus on lähes alkuperäisessä asussaan.

VALOKUVAT

KIRJALLISUUS:

Laurinsalo Helena 1998, Talot piipun juurella. ISBN 952-91-0609-2, s. 194

KOHDE 28	YHTEISKOULU
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	

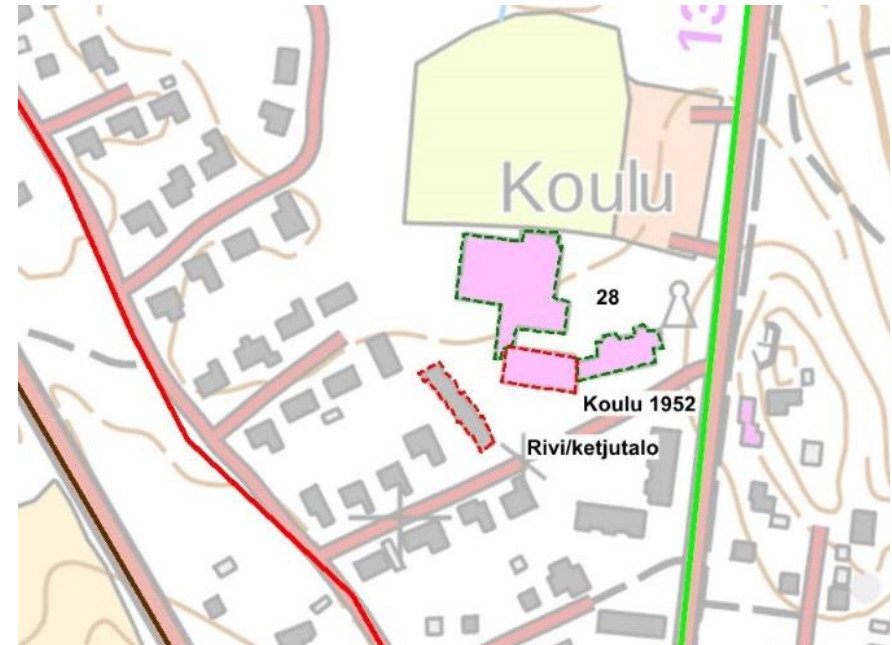
RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyp	lohkotila
Nykykäyttö	koulu
Valmistumisvuosi	1952
Suunnittelija	rakennusmestari Jalmari Salovaara
Muutosvuodet	usia siipirakennuksia 1900-luvun loppu-2000-l
Rakennukset	rakennuskompleksi

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot sivistyshistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot modernismi, rakennushistoriallinen kerroksellisuus Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset kestää muutoksia, ominaispiirteet huomioitava
Arvojen perustelut		Hämeenkyröläisen Jalmari Salovaaran suunnittelema ja 1952 valmistunut oppikoulurakennus on osa laajaa, historiallisesti kerroksista rakennuskompleksia, lisäksi 1960-luvulla valmistunut opettajien asuinrivitalo alkuperäisessä asussaan

KARTTAOTE

KUVAUS

Hämeenkyrön oppikoulu aloitti toimintansa 1949 Kyröskosken koulun tiloissa. Vuonna 1952 valmistui rakennusmestari Jalmari Salovaaran suunnittelema koulu, joka rahoitettiin mm. Oy Kyrö Ab:n hankkimilla lahjoituksilla, valtionavulla ja Hämeenkyrön Säästöpankin myöntämällä lainoilla. Alun perin vain kolmikerroksisen suorakaiteen muotoista rakennusta on jatkettu ja lisärakennettu moneen otteeseen. Alkuperäinen osa sijaitsee vastapäätä opettajien asunnoiksi 1960-luvulla rakennettua ketjutaloa.

Yhteiskoulun alkuperäinen osa juuri valmistumisensa jälkeen. (Kuva Kyröskosken perinneyhdistyksen kokoelma)

KOHDE 29.1	HUOLTOASEMA, ENT. ESSO
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	huoltoasema
Valmistumisvuosi	1962
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	huoltoasema

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot liikennehistoriallinen, elinkeinohistoria
Kohde		Rakennushistorialliset arvot modernismi
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen, osa valtatiemaisemaa
Alue		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset toiminnan jatkuminen
Arvojen perustelut		1960-luvulla autoistumisen ja uuden valtatieen rakentamisen yhteyteen rakennettu huoltoasema on edelleen käytössä

KARTTAOTE

KUVAUS

Vuonna 1956 Jaakkolasta muodostettuun Liinalammin kiinteistöön rakennettiin tasakattoinen, rapattu, funktionalistishenkinen huoltoasema vuonna 1962. Huoltoasema tunnetaan edelleen Hämeenkyrön Essona, vaikka Esson toiminta loppuikin Suomessa jo kauan sitten. Paikalla on nykyisin ST1. Rakennuksessa toimiva lounasravintola on nimeltään Wanha Esson lounas-kahvila.

Esso 1960-luvun alussa. Kuva: Kyröskosken perinneyhdistyksen kokoelma

KOHDE 29.2.	HUOLTOASEMA, ENT. TEBOIL
kiinteistö	
KIINTEISTÖTUNNUS	108-421-11-248

RAKENNUSTIEDOT

Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	huoltoasema
Valmistumisvuosi	1956 aik.
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	huoltoasemarakennus

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot liikennehistoriallinen, elinkeinohistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot modernismi Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen, osa valtatie varhaista tiemaisema Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut		1950-1960-lukujen taitteessa, valtatie rakentamisen yhteydessä rakennettu huoltoasema on säilyttänyt rakentamisajalle tyyppilliset piirteensä

KARTTAOTE

KUVAUS

Vuonna 1956 lohkottu Tiensivun kiinteistö käsittää 1950-1960-lukujen taitteessa rakennetun huoltoaseman. Asema sijoittui 1950-luvun lopulla Hämeenkyröstä Kyröskoskelle johtavan tien varteen (kartta oik.) mutta tielinjan muutoksen yhteydessä se jäi osaksi valtatie kolmosen tiemaisemaa. Rakennuksen alkuperäinen funktionalistinen tyyli pyöristettyine nurkkineen ja nauhaikkunoineen on säilytetty kunnostusten yhteydessä.

VALOKUVAT

